

'De politisering van politieke verantwoording'

*Politieke verantwoording als beïnvloeding van de publieke
opinie*

Anika Snel
3166198

Utrechtse School voor Bestuurs-
en Organisationswetenschap
Leerkring Bestuur en Beleid
Vakcode USG3160
Dr. Marianne van de Steeg
21 april 2009

Inhoudsopgave

1. Inleiding	2.
1.1. Vraagstelling en probleemstelling	2.
1.2. Relevantie van het onderzoek	4.
1.3. Locus en focus	4.
1.4. Leeswijzer	5.
2. Theoretisch kader	6.
2.1. Een filosofische plaatsbepaling	6.
2.2. De internationale veiligheid, opinie en verantwoording	7.
2.3. Publieke opinie.....	7.
2.4. Politieke verantwoording	9.
2.5. De werking van politieke verantwoording op de publieke opinie	11.
2.6. Verwachtingen vanuit de literatuur	12.
3. Methoden en Technieken	14.
3.1. Locus.....	14.
3.2. Casuslegitimatie.....	15.
3.3. Dataverzameling	15.
3.4. Operationalisering kernconcepten	18.
4. Resultaten	22.
4.1. Kwantiteit van verantwoording.....	22.
4.2. De hoogste noten.....	23.
4.2.1. Gebruik van symbolen	24.
4.2.2. Stories of decline en stories of control.....	25.
4.2.3. Op zoek naar de gelijkenis.....	26.
4.2.4. De macht van het getal	26.
4.2.5. De kracht van het gesproken woord.....	27.
4.3. 'Laat ik eens even een "Boekestijntje" doen!'	29.
4.4. Het nut van het debat	31.
4.5. Verantwoording gepraktiseerd	32.
4.6. De erkenning van de burger	33.
4.7. De rol van de motie	34.
4.8. De theorie in de praktijk	35.
5. Conclusie	38.
6. Discussie	40.
6.1. Reflectie onderzoeksresultaten.....	40.
6.2. Reflectie onderzoeksdesign.....	41.
6.3. Aanbevelingen voor de maatschappij.....	42.
6.4. Aanbevelingen voor de wetenschap	42.
7. Bronvermelding	44.
7.1. Literatuur.....	44.
7.2. Overige bronnen	44.
8. Bijlagen	46.
8.1. Coderingsschema	46.

Inleiding

1.1. Probleem- en vraagstelling

'Als het aan mij had gelegen, dan hadden onze militairen zich daar helemaal niet meer bevonden. Gewoon terughalen. Het leidt tot niets!'¹ Deze uitspraak, gedaan op een internetforum eind 2007, is een van de vele kritieken geuit door burgers na de beslissing van de Tweede Kamer om de Nederlandse militaire operatie in de Afghaanse provincie Uruzgan te verlengen. In december 2008 gaf een steekproef van de Monitor Publieke Opinie Uruzgan aan dat slechts 29% van de Nederlanders de missie steunde.²

Het draagvlak voor deelname aan de missie Taskforce Uruzgan is onder de Nederlandse bevolking nooit hoog geweest. Ruim twee jaar schommelt het aantal voorstanders rond de 35-40%.² Dit is opmerkelijk. Militair strateeg Carl Von Clausewitz (1780-1831) zei hierover dat men wel veldslag na veldslag kan winnen, maar toch de strijd zal verliezen als maatschappelijke steun ontbreekt. "Vertaald naar de huidige Nederlandse situatie betekent dit dat er naast een politiek draagvlak in beginsel ook een maatschappelijk draagvlak dient te zijn voor deelname van Nederlandse militairen aan vredesoperaties", aldus Clingendael-deskundige Cees Homan (2006: 4). Juist dit draagvlak ontbreekt. Onder andere Prof. Dr. Jan van der Meulen, hoogleraar militairmaatschappelijke studies, wijt dit aan de politiek die slechts af en toe 'een lippendienst' aan de zorgen van de bevolking en incidenten bewijst. De politiek zou juist structureel moeten ingaan op het belang van een dergelijke missie en de zorgen van de bevolking.³

De wetenschap pleit op deze manier voor het beter aanwenden van een openbaar informatieproces door de politiek voor de beïnvloeding van de publieke opinie. De politiek zelf pleit voor het publiek verdedigen van de door hun gemaakte keuzes om de opinie positief te beïnvloeden. Tweede Kamerlid Hans van Baalen stelde bijvoorbeeld in 2007 dat de landelijke politiek de missie Uruzgan publiek moet blijven verdedigen ten behoeve van een verstrekt draagvlak.⁴ Politiek en wetenschap spreken zich op deze wijze beiden uit voor het gebruik van een openbaar proces 'om overheidskeuzes- en optreden mee te kunnen beoordelen' (Bovens in Bakker e.a. 2005: 46). Dit is publieke verantwoording. Omdat het hier over de relatie tussen het kabinet, volksvertegenwoordigers en kiezers gaat, gaat het om 'politieke verantwoording.' Hierbij wordt gesteld dat *deze verantwoordingsvorm het oordeel van burgers kan beïnvloeden.*

In de literatuur wordt politieke verantwoording op verschillende manieren opgevat. Bijvoorbeeld als controlemiddel tussen het parlement en het kabinet. De 'beïnvloeding' van de burger bestaat op deze wijze uit een informatievoorziening over het functioneren van de volksvertegenwoordiging, het kabinet en de politieke besluiten die genomen worden, waarop zij vervolgens een gedegen oordeel kan vormen. Maar in de literatuur wordt ook gesproken over politieke verantwoording als een politiek middel waarbij handelingen en uitspraken rondom politieke verantwoording gebruikt worden om de burger een voor een politicus of bestuurder wenselijk standpunt te laten innemen of handeling te verrichten. Politieke verantwoording is dan niet langer een controlemiddel, maar een sturingsmiddel gericht op macht, waarbij de beïnvloeding van burgers niet langer uit een informatievoorziening voor een gedegen oordeelsvorming bestaat, maar een manipulatie van de mening en handelingen van de burger ten behoeve van het eigen belang van een politicus, bestuurder of politieke partij.

---

¹ www.nrc.nl

² www.defensie.nl

³ www.leidenuniv.nl

⁴ www.vvd.nl

De achterliggende vraagstelling over de relatie tussen politieke verantwoording en de publieke opinie is dan de vraag *'hoe beïnvloedt politieke verantwoording het oordeel van burgers?'* Is het een manier van het publiek van informatie over het eigen functioneren of een onderwerp voorzien opdat zij een gedegen oordeel kan vormen? Wordt het gebruikt als symbolisch sturing gericht op macht? De momenten waarop in de landelijke politiek verantwoording afgelegd wordt zijn de plenaire debatten in de Tweede Kamer. De missie Taskforce Uruzgan kent een groot aantal momenten waarop politieke verantwoording verlangd of geëist werd in het plenaire debat. Gezien het belang van politieke verantwoording voor de politiek en de wetenschap ten aanzien van de publieke opinie over de missie in Uruzgan, is het noodzakelijk om voor dit onderzoek de volgende hoofdvraag te stellen:

Hoe beïnvloedt politieke verantwoording over de Nederlandse militaire operatie Taskforce Uruzgan de publieke opinie over deze militaire missie?

De kernvraag die boven de hoofdvraag zweeft, hoe politieke verantwoording de opinie van burger beïnvloedt, wordt in een specifieke context onderzocht. Deze context is de politieke verantwoording rondom de missie Taskforce Uruzgan. Om deze context te verhelderen is de volgende deelvraag opgesteld:

- *Wat is de maatschappelijke/politieke context van de missie Taskforce Uruzgan?*

De hoofdvraag zoals hierboven gesteld kent twee kernconcepten, namelijk 'politieke verantwoording' en 'publieke opinie.' Hierbij is het concept 'politieke verantwoording' de onafhankelijke variabele, en het concept 'publieke' opinie de afhankelijke variabele. Om de hoofdvraag te kunnen beantwoorden is het noodzakelijk om de twee kernconcepten te definiëren en te operationaliseren. Daartoe dienen de volgende deelvragen, waarbij de derde deelvraag over de publieke opinie op zoek gaat naar de verbanden in de literatuur tussen publieke opinie en politiek handelen:

- *Wat is de publieke opinie, en diens rol in een democratie?*
- *Wat is politieke verantwoording?*
- *Hoe wordt de publieke opinie door politieke verantwoordingsmanifestaties beïnvloed?*

De volgende vragen zijn op de empirie gericht. In de eerste empirische deelvraag wordt het kernconcept 'politieke verantwoording' en diens operationalisering zoals zij terugkomen in de casus beschreven. De tweede empirische deelvraag probeert de relatie tussen publieke opinie en politieke verantwoording in de casus te begrijpen:

- *Welke publieke manifestaties van politieke verantwoording zijn in de periode 2006-2009 ten aanzien van de missie Taskforce Uruzgan terug te zien in de politiek?*
- *Hoe ziet de publieke opinie er over de missie Taskforce Uruzgan uit na publieke manifestatie van politieke verantwoording in de politiek?*

Vanuit de theorie is de verwachting dat publieke manifestaties van politieke verantwoording alleen van invloed zijn op de publieke opinie wanneer deze manifestaties een fluctuatie vormen in het politieke debat in plaats van de gangbare handelingen. Omdat er in de literatuur weinig bekend is over daadwerkelijke beïnvloedingshandelingen bij het debat, moet deze informatie vooral uit de empirie gehaald worden. Voordat er verder op de vragen en assumpties ingegaan wordt, wordt eerst ingegaan op de relevantie van dit onderzoek. Het soort onderzoek, een onderzoek naar uitspraken en handelingen van politici tijdens een verantwoordingsdebat, zal hierna worden toegelicht.

1.2. Relevantie

Politieke verantwoording is een vorm van publieke verantwoording. De afgelopen jaren is de publieke verantwoording en diens onderdelen steeds meer in de belangstelling komen te staan in de politiek en in de publieke sector (Bakker e.a. 2005). De discussie vindt echter vooral op normatief niveau plaats, met termen zoals 'meer is beter', of 'meer werkt bureaucratiserend' (Bovens: in Bakker e.a. 2005). Onderzoek naar 'meer verantwoording leidt tot' is zeker nodig, maar wat vooral belangrijk is, is onderzoek naar de inhoud en de vorm van die inhoud bij die verantwoording. Dit is vooral noodzakelijk voor de politieke verantwoordingsvariant. De manieren en vormen waarop inhoud gegeven wordt aan verantwoording als 'informatiestroom' zijn bepalend voor de beoordeling van het publiek. Met dit onderzoek, met als casus de missie in Afghanistan, kan nieuw wetenschappelijk inzicht verworven worden over de feitelijke werking en effecten van een van de publieke verantwoordingsarrangementen.

In dit onderzoek wordt gebruik gemaakt van een analysekader voor publieke verantwoording van Bovens (2005; 2006). Dit kader vormt de basis voor de operationalisering voor het kernconcept 'politieke verantwoording.' Hiermee worden de basisonderdelen van dit kader getoetst aan de empirie. Voor de verdere operationalisering van politieke verantwoording op het gebied van beïnvloedingshandelingen die tijdens het verantwoordingsproces plaatsvinden wordt gebruikt gemaakt van literatuur over het gebruik van symbolen in de politiek, evenals informatie verkregen uit de empirie zelf. Dit laatste vormt nieuw verkregen kennis, die de bestaande kennislacune over politieke verantwoordelijkheid kan invullen.

Politieke verantwoording, als onderdeel van het besluitvormingsproces, kan bepalend zijn voor nog te nemen beslissingen of heroverwegingen voor al uitgevoerd beleid. Ook kan het bepalend zijn voor de opvattingen die de Nederlandse bevolking heeft over het beleid waarover verantwoording plaatsvindt, maar ook het functioneren van het kabinet, het parlement en de politieke partijen. Voor de politiek kan dit onderzoek beter inzicht verschaffen in de voordelen en nadelen van de door op hun manier(en) toegepaste politieke verantwoording. Deze kennis kan aangewend worden ter verbetering van de besluitvorming- en verantwoordingsprocessen in de politiek. Voor het Nederlandse publiek biedt dit onderzoek een mogelijkheid tot beter inzicht in het debatproces rondom een beleidspunt, evenals in het 'politieke spel' wat tussen kabinet, parlement en politieke partijen gespeeld wordt. Indirect kan het zo het maatschappelijk vertrouwen in de huidige missie in Afghanistan en in het politieke bestuur om de keuze om toekomstige militaire missies te aanvaarden (of gedegen te beoordelen) doen toenemen.

1.3. Locus en focus

De aanname van dit onderzoek is dat de publieke opinie door de toepassing van beïnvloedingshandelingen die plaatsvinden bij het proces van politieke verantwoording in het parlementaire debat gestuurd wordt. Er wordt in dit onderzoek dan ook naar een verklaring gezocht over hoe de publieke opinie beïnvloed wordt door een politiek middel. Het onderzoek richt zich wat betreft het niveau van de locus op het nationale niveau, namelijk de nationale politiek. Hierbij wordt gekeken naar een van de processen in de nationale politiek, namelijk politieke verantwoording tijdens het parlementaire debat. In de analyse van dit proces wordt in de praktijk gekeken naar uitspraken en handelingen van politici, omdat deze uitspraken en handelingen de vorm en inhoud van een debat en dus de politieke verantwoording die afgelegd wordt bepalen.

Het onderzoek is grotendeels deductief van aard. Een inductief onderzoek kent een vrij open vraagstelling waarbij de resultaten uiteenlopend kunnen zijn. Omdat er in dit onderzoek meer naar een verband tussen twee specifieke concepten wordt gezocht is

de het onderzoeksdomein al vrij afgebakend. Omdat de verwachting is dat politieke verantwoording de publieke opinie beïnvloedt is de vraagstelling vrij gesloten en wordt er meer specifiek gezocht op een of twee soorten uitleg. Zo wordt de zoektocht naar informatie gespecificeerd en deels vergemakkelijkt door de kleinere reikwijdte. Omdat er ook informatie direct uit de empirie gehaald wordt die niet in de literatuur terugkomt en wel als relevante bevinding(n) geïnterpreteerd wordt, is dit onderzoek voor een beperkt deel ook inductief. Daarbij komend is dit onderzoek meer explorerend. Wanneer er rekening gehouden wordt met meerdere en bredere mogelijkheden qua resultaten en een onderzoek meer open van aard is, is het heuristisch. Als er hypothesen zijn opgesteld is het meer toetsend. De verwachting hier is echter dat er een nieuw, nog niet onderzocht aannemelijk verband bestaat tussen de invloed van politieke verantwoording op de publieke opinie en dus de democratie. Resultaten worden in deze richting gezocht.

Dit onderzoek is deels kwantitatief en deels kwalitatief van aard. Het kwantitatieve deel bestaat uit cijfers over de publieke opinie over de missie Taskforce Uruzgan. Het kwalitatieve deel bestaat uit een analyse van Kamerdebatten waarin politieke verantwoording afgelegd wordt. In de debatten wordt gezocht naar uitspraken en handelingen waarmee de politiek de mening van het publiek beïnvloedt. Hierbij wordt gekeken naar de inhoud van de handelingen en uitspraken, niet de hoeveelheid. Hierdoor is de analyse kwalitatief van aard. De resultaten zijn zo generaliseerbaar mogelijk gemaakt.

1.4. Leeswijzer

Dit hoofdstuk vormde de inleiding op dit onderzoek, waarin het onderzoeksthema, politieke verantwoording in relatie tot de publieke opinie, geïntroduceerd is, evenals de hoofd- en deelvragen van dit onderzoek. De theoretische deelvragen zullen in het volgende hoofdstuk, het theoretisch kader, volledig uitgewerkt worden. Allereerst zal de context van dit onderzoek, de missie Taskforce Uruzgan, toegelicht worden. Daarna worden aan de hand van een aantal auteurs – waarbij Bovens (2005; 2007), Van Dixhoorn (2006), Stone (1988) en Elchardus (2002) centraal staan – antwoorden gegeven op de eerste drie theoretische deelvragen. Hierbij worden 'politieke verantwoording', 'publieke opinie' en welke aspecten van politieke verantwoording de publieke opinie kunnen beïnvloeden gedefinieerd en nader uitgewerkt.

In het daaropvolgende hoofdstuk komen de methoden en technieken die in dit onderzoek gebruikt zijn aan bod. Hier wordt ingegaan op de gebruikte onderzoeksmethoden, de analyse-eenheden en wordt de casus (de missie Taskforce Uruzgan) gelegitimeerd. Na dit hoofdstuk volgt het hoofdstuk waarin de resultaten die verkregen zijn vanuit de empirie uiteen gezet worden. In dit hoofdstuk zullen de empirische deelvragen beantwoord worden en een aanzet worden gegeven tot het beantwoorden van de hoofdvraag. De daadwerkelijke beantwoording van de hoofdvraag vindt plaats in de conclusie. Na de conclusie is er nog een hoofdstuk gewijd aan discussie over dit onderzoek.

2. Theoretisch kader

Zoals in bij de vraagstelling is geschetst, kent de op de bestuurlijke en politieke praktijk gerichte onderzoeksvraag naar de beïnvloeding van de publieke opinie over de missie Taskforce Uruzgan door politieke verantwoording de overkoepelende vraag hoe politieke verantwoording het oordeel van burgers beïnvloedt. De twee kernconcepten politieke verantwoording en publieke opinie komen voort uit een aantal theorieën die het meest relevant zijn voor dit onderzoek. Hier zullen deze theorieën met hun kern concepten en de context van het onderzoeksgebied besproken worden. De voor dit onderzoek gebruikte theorieën komen voort uit een specifiek filosofisch standpunt ten aanzien van het veld waarin dit onderzoek gedaan wordt. Hieronder zal daarom eerst een toelichting gegeven worden op dit filosofisch standpunt waarmee gekeken wordt naar de theorieën die in dit onderzoek besproken worden, evenals de hieruit voortkomende veronderstellingen over het onderzoek en de resultaten. Daarna zal ingegaan worden op de kernconcepten en context die de theoretische basis vormen voor dit onderzoek.

2.1. Een filosofische plaatsbepaling

Volgens Peter John (1998) zijn er verschillende benaderingen om te kijken naar vraagstukken uit de wereld van bestuur en beleid. Zo is er de institutionele benadering, die zich richt op instituties, de staat, verhoudingen in de bestuurlijke en politieke stelsels. Andere benaderingen zijn bijvoorbeeld de netwerkbenadering, de rationele keuze benadering en de 'idea' benadering, waarbij ideeën, het gebruik van discoursen en symbolen en agenda's de basis vormen. Dit onderzoek draait om de verhouding tussen parlement, kabinet en burger, waarbij politieke verantwoording invloed heeft op deze verhouding. Dit past in de institutionele benadering van John (1998). Volgens de institutionele benadering bestaat de parlementaire staat bestaat uit meerdere grotere spelregels (Hollis 1994). Deze spelregels zijn in feite sociale mechanismen, die de sturing op de parlementaire staat als systeem beïnvloeden. Politieke verantwoordelijkheid is dan een van de mechanismen die het democratische systeem beïnvloeden (Hollis 1994).

Het democratische systeem heeft echter ook te maken met actoren die in datzelfde systeem opereren, zoals volksvertegenwoordigers en kabinetsleden. Deze actoren brengen ideeën met zich mee – ideologieën, normen en waarden, symbolen en meningen de dagelijkse praktijk. In het politieke en bestuurlijke stelsel komen al deze ideeën samen, en doordat deze zeker niet altijd op dezelfde lijn liggen vindt er in het democratisch systeem veelal strijd plaats over deze ideeën en hun uitwerking in de uitvoering van beleid. Hierbij wordt gebruik gemaakt van de verschillende mechanismen die het democratisch systeem kent, zoals het politieke debat. In de relatie tussen politieke verantwoording, politici en de burger speelt de strijd tussen 'ideas' hierdoor een grote rol. Bij dit onderzoek zijn hierdoor de institutionele benadering en de 'idea' benadering van toepassing.

Politici, die als actoren hun ideeën in het democratische systeem zo veel mogelijk willen uitdragen en uitvoeren hebben hiervoor draagvlak van de bevolking nodig. 'Ideas,' zoals hierboven al werd aangestipt, zijn niet alleen ideologieën, maar bestaan ook uit discoursen over die ideologieën en uit symbolen. Discoursen en symbolen kunnen uitspraken over een bepaald onderwerp zijn, of handelingen die het publiek op een voor de politicus wenselijke manier zou moeten interpreteren. Een politicus moet weten hoe de bevolking op een bepaalde handeling of uitspraak reageert en begrijpt welke betekenis het publiek aan deze handeling of uitspraak geeft. Als hij of zij dit doet kan de politicus zelf deze handelingen en uitspraken toepassen of zo benutten dat de betekenis die anderen aan deze handeling of uitspraak geven in het voordeel van de hem of haar zal zijn. 'Politieke verantwoording', als onderdeel van het politieke debat en het

democratisch systeem is een dergelijke handeling. Het is daarom dan ook van belang om in dit onderzoek 'politieke verantwoording' tevens als een sociaal handelen te begrijpen vanuit het perspectief van de actor 'politicus' als een 'agent,' die via zijn handeling de publieke opinie als onderdeel van het democratisch 'speelveld' probeert te sturen.

2.2. De internationale veiligheid, opinie en verantwoording

In dit stuk, zal het zonet gedefinieerde 'speelveld' waarin politieke verantwoording van groot belang geacht wordt en waar dit onderzoek zich mee bezighoudt worden toegelicht. Een nieuwe context, die verantwoordelijk is geweest voor grote veranderingen in de besluitvormingsprocessen en nieuwe initiatieven van de overheid, is de context van de internationale veiligheid en terrorisme (Bakker (a) 2008). De verbetering van de internationale veiligheid vormt een nieuw frame voor situaties waarin politieke bestuurders zich dienen te verantwoorden en in welke de maatschappij de besluitvorming en verantwoording van diens politieke bestuurders afrekent. Een bekend voorbeeld is Spanje, dat op militair gebied meewerkte aan de stabilisatiemissie in Irak na de inval van de VS en Groot-Brittannië in 2003. De toenmalige Spaanse conservatieve regering verloor de verkiezingen na de treinbomaanslagen in Madrid in 2004, waarover door de terreurorganisatie Al Qaeda gezegd werd dat deze plaats hadden gevonden wegens de Spaanse deelname aan de Irak-operatie. De nieuwe regering trok de Spaanse troepen terug uit Irak. De context van internationale veiligheid had directe gevolgen voor de publieke opinie van de Spaanse bevolking voor de militaire uitzendingen van Spanje.

Met de missie in Uruzgan draagt Nederland volgens de doelstellingen bij aan de vergroting van de internationale veiligheid en het voorkomen van het ontstaan van een terroristische vrijhaven door mee te werken aan de heropbouw van Afghanistan.⁵ Er is gesteld dat maatschappelijk draagvlak is nodig voor een succesvolle uitvoering van militaire operaties. De Nederlandse publieke opinie over de operatie Taskforce Uruzgan is echter laag, wat dus gevolgen kan hebben voor de huidige missie. Voor de uitgezonden militairen is een slechte publieke opinie oncomfortabel omdat dit een gevoel opwekt dat zij niet gesteund worden door het thuisfront. Op politiek gebied kan het lage maatschappelijke draagvlak van de Nederlandse bevolking zijn weerslag gaan vinden in de verkiezingsuitslagen van 2011. Maar belangrijker nog is de mogelijkheid dat de steun voor volgende missies onzeker wordt. Het belang van de internationale strijd tegen het terrorisme - Nederland draagt met haar militaire inzet hieraan bij - en daarmee de internationale én nationale veiligheid komen op deze wijze mogelijk in het geding.⁶

De nieuwe maatschappelijke en politieke context van internationale veiligheid is zelf nog maar weinig geëvalueerd (Bakker (a) 2008). Een verwijt vanuit de wetenschap over terrorisme is dat parlementen over het algemeen weinig aandacht aan hun werkzaamheden ten aanzien van terrorismebestrijding en de internationale veiligheid besteden, tenzij er een incident plaatsvindt (Muller e.a. 2008: 198). Politieke processen over de deelname aan militaire missies ter bevordering van de internationale veiligheid hebben veel directe gevolgen voor burgers en politiek: het uitzenden van een leger betekent immers het direct in gevaar zijn van medeburgers, vrienden en/of familie in hun dagelijkse werk- en leefomstandigheden, maar sinds 9/11 ook een verhoogde dreiging van een terroristische actie gericht op diezelfde politiek en burgers. Verantwoording ten aanzien van de bijdrage aan internationale veiligheid dient meer structureel te zijn, ter voorkoming van een ad hoc politiek die meer een lippendienst aan de publieke opinie bewijst dan dat zij bijdraagt aan een gedegen democratisch proces.³

---

⁵ www.defensie.nl

⁶ www.volkskrant.nl

2.3. Publieke opinie

De meest algemene opvatting over de 'publieke opinie' is dat het de optelsom van de mening van alle individuele burgers in een land vormt (Van Dixhoorn 2006: 12). Over een eenduidige wetenschappelijke betekenis is veel geschreven en gezegd. Het is een maatschappelijk fenomeen wat gelijk staat aan de mening van een meerderheid van een bevolking. Het is daarmee niet de absolute mening van een maatschappij, omdat er altijd voor- en tegenstanders in samenleving zullen zijn, evenals diegene die geen mening over een bepaald onderwerp hebben. Het concept publieke opinie wordt altijd geassocieerd met de openbaarheid. 'Publieke opinie is ondenkbaar zonder openbaarheid, en openbaarheid is ondenkbaar zonder publiek. (...) Publieke opinie is het resultaat van een wisselwerking tussen personen, instanties en groepen over onderwerpen die men belangrijk vindt of die om allerlei redenen algemene interesse of fascinatie oproepen (Van Dixhoorn 2006: 24). De resultaten van die wisselwerking worden gemeten via opinieonderzoeken, over het algemeen op basis van een steekproef. Hiermee wordt de publieke opinie gedefinieerd als de via een opinieonderzoek gemeten meest voorkomende opvatting onder een bevolking, die in de openbaarheid gevormd wordt.

Opiniepeilingen bieden de mogelijkheid van informatie- en nieuwsgaring over de ontwikkelingen in de Nederlandse samenleving (Van Dixhoorn 2006: 14). Van groot belang hierbij is, is dat opiniepeilingen de politiek voorzien van informatie over de wisselwerking tussen de heersende politieke elite en de gewone Nederlandse burgers. Zetelpeilingen, waarbij gekeken wordt naar de populariteit van de verschillende politieke partijen zijn hier een bekend voorbeeld van, evenals peilingen over de betrokkenheid tussen de politiek en de maatschappij. 'Peilingen hebben een eigen zeggingskracht in het politieke speelveld' (Van Dixhoorn 2006: 15). Want hoewel de volksvertegenwoordiging in principe zich niet heel erg veel van de publieke opinie hoeft aan te trekken dankzij het mandaat dat zij van het volk hebben gekregen om namens en voor hen beslissingen te nemen, kunnen peilingen wel degelijk invloed hebben, op bijvoorbeeld het stemgedrag van kiezers. De publieke opinie speelt op deze wijze een grote rol in de democratie als een legitimerende factor voor de politieke besluitvorming.

Voor politici en bestuurders is het dan ook van belang om deze publieke opinie voor hen positief te laten uitvallen. Opinieleiderschap is hiervoor noodzakelijk. Opinieleiderschap in de media wordt bepaald door de status van iemand als vertegenwoordiger in zijn of haar domein. (Van Dixhoorn 2006: 33). Parlement- en kabinetsleden zijn zulke actoren in de massamedia. Er kan dus aangenomen worden dat zij deels door hun status, deels door het onderwerp waar zij politieke handelingen voor beoefenen, gemakkelijk toegang hebben tot de openbaarheid via de media, en zo door middel van hun handelen de Nederlandse bevolking kunnen informeren.

Een algemeen probleem bij opinieonderzoeken is echter de groeiende kloof tussen de burger en de politiek. De Nederlandse samenleving is hierbij steeds meer een symbolische samenleving geworden door de vooruitgang van techniek, de media etc. (Elchardus 2002: 45-65). 'In de symbolische samenleving dient men ervan uit te gaan dat de publieke opinie in mindere mate een onbemiddelde uitdrukking van de volkswil wordt' (Elchardus 2002: 152). In plaats daarvan, verandert de samenleving steeds meer in een op snel en spannend nieuws, 'dramatische' voorstellingen gerichte maatschappij, waarbij informatiestromen gericht op het objectief brengen van nieuws of de voor de politiek belangrijke gedegen oordeelsvorming niet langer de trend zijn (Elchardus 2002: 69-71). De media vormt hier een belangrijke spil in, omdat deze bepaalt wat wel of niet uitgezonden wordt en dus het algemene publiek bereikt.

Fluctuaties in de informatiestromen kunnen dan een enorme invloed hebben op de publieke opinievorming (Van Dixhoorn 2006: 49). Plotselinge, of schokkende

gebeurtenissen, zoals de hierboven genoemde aanslagen in Madrid, kunnen een enorme invloed hebben op de publieke opinie. In het geval van de invloed van parlement- en kabinetsleden betekent dit dat bepaalde politieke handelingen, zoals het houden van spoeddebatten, het indienen van moties van wantrouwen of afkeuren, als een soort van fluctuatie invloed uitoefenen op de publieke opinie van de Nederlandse bevolking. Deze invloed kan zich op verschillende wijzen manifesteren, bijvoorbeeld als een positieve notie die de publieke opinie over het in de politiek behandelde onderwerp, of juist tegenovergesteld of steun voor een bepaalde politicus of politieke partij. De politiek gaat steeds meer over op het gebruik van politieke handelingen die normaliter een exces in het politieke bestel, om zo proberen te voldoen aan de criteria van de media voor 'spannend' nieuws en aan de voorstelling die de burger van hen wenst, en de publieke opinie te beïnvloeden.

2.4. Politieke verantwoording

De kern van democratie bestaat enerzijds uit volksinvloed op het regeren en anderzijds de gelijkheid in de uitoefening van die volksinvloed (Hendriks 2006: 35). In de representatieve democratie die Nederland is, wordt bij besluitvormingsprocessen naar consensus en een breed draagvlak gestreefd (Hendriks 2006: 43). Het publiekelijk verantwoorden van genomen beslissingen en handelingen door de volksvertegenwoordiging en kabinet vormt dan hierbij het middel dat mogelijk maakt dat publieke machtsuitoefening democratisch gecontroleerd kan worden (Bovens, in Bakker e.a. 2005: 45). De publieke verantwoordingsvorm waarbij het draait om de relatie tussen burgers, volksvertegenwoordigers, kabinet en politieke partijen is 'politieke verantwoording' (Bovens, in Bakker e.a. 2005: 34). Het draait om het proces van vraag en antwoord. In dit proces worden de uitvoering van taken of de mate van aansprakelijkheid beoordeeld (Bovens, 2005: 26).

Politieke verantwoording vormt hier dan het proces van de relatie tussen een actor en een forum, waarbij de actor verplicht is om uitleg te geven over de door hem/haar genomen acties en besluiten, waarbij het forum vragen kan stellen en een oordeel velt. Aan dit oordeel kunnen consequenties voor de actor verbonden zijn (Bovens 2006: 9). Dit proces vindt plaats in een 'actor-forum' relatie. Een actor kan een individu zijn zoals een minister, maar ook een groep of organisatie zoals een publieke instelling. Het forum waaraan verantwoording afgelegd moet worden, kan eveneens een specifiek persoon zijn (een minister ten overstaande van zijn ambtenaren), maar ook een groep, zoals het parlement. Het kan ook een meer algemene eenheid zijn, zoals het algemene publiek (Bovens 2006: 9). In het geval van politieke verantwoording, zoals in dit onderzoek toegepast wordt, draait het om de relatie tussen een minister of het gehele kabinet als actor en het parlement als direct forum, waarbij het algemene publiek op de achtergrond ook voorzien wordt van informatie door het proces van politieke verantwoording (Bovens 2006: 9-10).

Politieke verantwoording kent dus twee functies; de controlefunctie en de functie als middel waarmee in de actor-forum relatie het forum de actor beoordeelt en door die beoordeling zijn of haar mening over diens besluitvorming en de gevolgen daarvan vormt. Er is hier sprake van 'harde verantwoording' (Bovens, 2005: 28). Er kunnen namelijk negatieve consequenties aan het oordeel van het de betrokken fora – de Tweede en Eerste Kamer en het kiezerspubliek en de media – zitten. Zo hebben de Eerste en Tweede Kamer de mogelijkheden om een vertrouwen in een minister op te zeggen en zelfs het kabinet te laten vallen, en het kiezerspubliek kan met het gevoerde beleid afrekenen bij de parlementsverkiezingen door op de oppositie te stemmen. De media vormt hierbij een informeel forum, wat verantwoordingsprocessen publiek toegankelijk maakt en het oordeel van het publiek als forum openbaar (Bovens in Bakker 2005: 32).

Vanuit een democratisch perspectief is politieke verantwoording hierdoor een noodzakelijke voorwaarde, 'omdat zij de volksvertegenwoordiging en de kiezers de nodige informatie verschaft om de behoorlijkheid en doelmatigheid van het overheidsoptreden te kunnen beoordelen (Przeworski, Stokes & Manin 1999; Bovens in Bakker 2005: 46). Er dient hierbij wel sprake te zijn van 'behoorlijke verantwoording.' Informatieverstrekking dient tijdig te zijn, en informatie an sich betrouwbaar. In het debat moet er voldoende gelegenheid zijn voor het stellen van vragen, voor hoor en wederhoor. De actor dient hierbij wel voldoende ruimte te krijgen om zijn optreden toe te kunnen lichten. Voor het forum geldt dat deze onafhankelijk behoort te zijn, en dat het oordeel en de optionele sanctie proportioneel moeten zijn (Bovens in Bakker 2005). Bij dit alles kan gebruik gemaakt worden van verschillende verantwoordingsarrangementen, waarbij deze arrangementen uit vaste vormen, waarden en instrumenten bestaan die een institutioneel karakter hebben (Bovens in Bakker 2005).

Het proces van politieke verantwoording is dus van groot belang omdat niet alleen het parlement, maar ook de kiezer die als algemeen publiek het uiteindelijke oordeel velt bij de stembus van informatie voorziet waaruit zij dat uiteindelijke oordeel vormt. Voor politici en bestuurders is een positieve oordeelsvorming van het publiek bij het afleggen van politieke verantwoording in het parlementaire openbare debat essentieel. Positieve oordeelsvorming uit zich in publieke steun voor een bepaald beleid of politiek standpunt en uiteindelijk in een groter aantal zetels. Andersom kan een negatieve oordeelsvorming net zo wenselijk zijn, voor de oppositiepartijen in het parlement bijvoorbeeld. Het proces van vraag en antwoord en oordeelsvorming in het politieke debat is dan meer dan alleen een informatievoorziening. 'Veel vaker gaat het om succesvol overtuigen, steun verwerven en belangen tot hun recht te laten komen' (Van der Berg 1999: 26). Daarbij staat het vertrouwen wat een parlement in een kabinet heeft niet zozeer centraal als de fouten en standpunten waarmee parlementen- en kabinetsleden een bepaald beeld mee creëren ten overstaande van het publiek.

Politieke verantwoording draait dus niet per definitie om de vertrouwensrelatie tussen kiezers, parlement en kabinet. 'Essentieel is dat alle fouten en missers, waarover ergernis ontstaat in het politieke forum kunnen worden besproken' (Van den Berg 1999: 28). Politieke verantwoording is, als onderdeel van regeren, een manier van communiceren in het openbaar. Transparantie tegenover de volksvertegenwoordiging is hierbij echter geen garantie voor een goede pers (Bovens: in Bakker e.a. 2005: 265). De relatie tussen de politiek en de burger speelt zich in grote mate af rondom gebeurtenissen en personen die terugkomen in de media (Elchardus 2002: 180). Iedere beslissing en keuze die niet conform de regulaties, afspraken of uitroepen in het publieke domein zijn (maar misschien wel van groot belang of noodzaak), kunnen zo onverbiddelijk in het openbaar bekeken en veroordeeld worden. 'De volksvertegenwoordiger, opgehitst door de publiciteitsmedia, wil niet zozeer leren van het verantwoordingsproces als wel zondebokken aanwijzen' (Van der Berg 1999: 29). Door de opkomst van deze rol van de media in de politiek, worden ministers en politici meer op hun communicatievaardigheden beoordeeld dan op het door hun geïnitieerde beleid (Elchardus 2002: 194)

'Er is hier sprake van een crisis tussen de notie van vertegenwoordiging en voorstelling' (Elchardus 2002: 70). Politici en bewindslieden grijpen daarom steeds meer naar populistische termen en acties om de burger te kunnen blijven aanspreken en de eerder genoemde kloof tussen politiek en burger tegen te gaan, aldus Elchardus (2002). Hij stelt dat op deze wijze een 'dramademocratie', of beter gezegd een 'ingewikkelde soort politieke komedie' het gevolg zal zijn. De dramademocratie die voortkomt uit de symbolische samenleving leunt op de toepassing van theater en symboliek die het publiek aanspreken. 'De redelijkheid van de stem wordt op deze manier bedreigd'

(Elchardus 2002: 180). De redelijkheid van politieke verantwoording als objectieve informatiestroom is dus niet langer afdoende. Ook de landelijke politiek maakt gebruik van het theater en symboliek in zijn handelingen ten opzichte van de burger. Politieke verantwoording is daarom geen objectieve informatiestroom ten behoeve van een gedegen oordeelsvorming over de behoorlijkheid en doelmatigheid van overheidsoptreden door de landelijke politiek en het algemene publiek. Politieke verantwoording is een proces van handelingen in het openbare parlementaire debat die aansturen op de actieve opinievorming van het algemene publiek over het optreden van parlaments- en kabinetsleden.

2.5 De werking van politieke verantwoording op de publieke opinie

De bovenstaande definitie van politieke verantwoording geeft aan dat publieke manifestaties van politieke verantwoording als een beïnvloedingmiddel werken op de publieke opinie. Er zijn meerdere wijzen waarop politieke verantwoording direct en indirect de mening van het algemene publiek beïnvloedt. Achtereenvolgens zullen de werkingen van de politieke verantwoording als beïnvloedingsmanier op de publieke opinie toegelicht worden. Daarna zullen de verwachtingen vanuit de literatuur over de publieke opinie, politieke verantwoording en de werking van politieke verantwoording op de opinievorming van burger ten aanzien van de empirie geschetst worden.

'Influence – in all its varieties and degrees of strength – is one of the central elements in politics (Stone 1988: 24). Stone vat als volgt de verschillende wijzen waarop politieke verantwoording invloed heeft op de publieke opinie als volgt samen; 'much of what we believe to be true and what we believe about information depends on who tells us – the source – and how it is presented – the medium, the choice of language and the context' (Stone 1988: 28). Voor de werking van politieke verantwoording op de publieke opinie betekent dit dat de context en/of de redenen waarin en waarom politieke verantwoording plaatsvindt van groot belang is, evenals de bron – degene die de verantwoording eist – en de manieren waarop de politieke verantwoording plaatsvindt – via het gebruik van het parlementaire debat en de handelingen tijdens dat debat.

Crisismomenten, of anders momenten van politieke druk, vormen de gelegenheid om waarden en normen aan de kaak te stellen en politieke conflicten aan de orde te brengen (Elchardus 2002). Voor de politiek zijn daarom gebeurtenissen in de maatschappij of een bepaalde beleidsuitvoering of standpunten die veel reactie teweeg brengen de meest geschikte momenten om politieke verantwoording over te eisen, als teken voor de maatschappij dat de politiek wel degelijk aan de burger en diens opinie denkt. De burger reageert op deze eis van politieke verantwoording, omdat deze een fluctuatie op de normale gang van zaken vormt in het democratisch bestel (Van Dixhoorn 2006: 49), en een eventuele 'happening' vormt in de dramademocratie die Elchardus (2002) voorstelt. De reactie van de het publiek is dan afhankelijk van de zwaarte, de reden en de urgentie van het onderwerp waarover verantwoording afgelegd wordt.

Zoals werd gesteld in het theoretisch gedeelte over de publieke opinie, is opinieleiderschap in de massamedia zeer belangrijk voor de sturing van de publieke opinie. Personen met opinieleiderschap hebben een gezagshebbende positie in de openbaarheid en bepalen meestal de agenda van de maatschappelijke discussie (Van Dixhoorn 2006: 32). In het politieke debat zijn die politici en bestuurders die het meest te zeggen hebben degene die door het algemene publiek het meest bekeken worden, en genieten een zekere geloofwaardigheid, zoals Stone (1988) suggereert. Met hun uitspraken en (partij)standpunten creëren deze politici en bestuurders een bepaalde (voor hun wenselijk geachte) publieke identiteit. Deze publieke identiteit van een politicus en/of bestuurder bepaald dus de aandacht die het publiek aan diezelfde

politicus of diens partij schenkt. In het parlementaire debat kan dus alleen al de naam van de politicus of bestuurder die over een bepaald onderwerp namens zijn of haar partij of het kabinet spreekt een positieve of negatieve invloed hebben op de publieke opinie.

In het theoretische gedeelte over de publieke opinie en politieke verantwoording is politieke verantwoording in het parlementaire debat omschreven als een 'voorstelling', ofwel een theater waarin politici en bestuurders hun rol vertolken. Zoals eerder is gesteld, bestaat het vertolken van deze rol uit verschillende handelingen en uitspraken, die als symbolen door het publiek geïnterpreteerd dienen te worden. Stone stelt hierover dat 'because politics is driven by how people interpret information, much political activity is an effort to control interpretations' (Stone 1988: 28). Zo kunnen bepaalde uitspraken en handelingen dienen tot het creëren van een bepaald publiek profiel van een politicus of bestuurder. Maar deze handelingen en uitspraken zijn ook van een directe invloed, omdat zij als communicatievaardigheden inhaken op de wens van het publiek voor 'goed theater'. De politici en bestuurders in kwestie zullen hierop inspelen door het gebruik van verschillende handelingen en uitspraken die symbolisch gezien aan de wens van het publiek voldoen en deze dus beïnvloeden in de meningsvorming.

Ook opiniepeilingen over de politiek hebben zelf invloed op de opinie van de burger. Peilingen worden gebruikt om verslag te doen over de politiek, of over het onderwerp waar een peiling over gehouden is. Dit wordt vervolgens in de media en in de politiek weer becommentarieerd, waardoor peilingen een eigen zeggingskracht in het politieke speelveld gekregen hebben (Van Dixhoorn 2006: 15). Peilingen hebben hierdoor een directe invloed op het gedrag van politici en politieke partijen, die hun gedrag vervolgens zullen richten op het aanspreken van het algemene publiek – in het politieke debat en daarbuiten (Van Dixhoorn 2006: 15).

2.6 Verwachtingen voor de empirie

Vanuit de literatuur kunnen er nu een aantal verwachtingen worden geschetst, waar de empirie naast gelegd dient te worden. De hoofdverwachting van dit onderzoek is de volgende stelling:

Politici oefenen invloed uit via beïnvloedingshandelingen in het politieke verantwoordingsdebat. Deze handelingen zijn gericht op het aanspreken van de burger en de media (waarmee de politicus zijn publiek bereikt). Politieke verantwoording is zo een informatiestroom die als fluctuatie op de normale gang van zaken in het politieke debat gebruikt wordt door politici om een bepaalde reactie bij de burger te ontlokken. Dit kan een gedegen oordeelsvorming zijn, maar ook een emotionele reactie, het creëren van draagvlak voor het onderwerp wat besproken wordt, of juist het tegenovergestelde. Het kan steun voor een bepaalde politieke partij zijn. Dit is afhankelijk van de reden waarom er een eis voor politieke verantwoording plaatsvindt.

Politieke verantwoording vindt plaats wanneer er een urgente eis van informatievoorziening en controle is over beladen onderwerpen, een gelegenheid om momenten van politieke druk uit te oefenen en politieke conflicten aan de kaak te stellen. Politieke verantwoording vindt dus plaats rondom een probleem – maatschappelijk en/of politiek. De reactie van de burger is afhankelijk van het imago van een politicus en van de handelingen en uitspraken die deze politicus doet in het debat en die door de media wordt opgepikt. De media zelf wordt ook door het imago van de politicus en deze handelingen en uitspraken beïnvloed door het te beoordelen als 'interessant', 'spannend' of 'dramatisch' nieuws (Elchardus 2002). Er wordt hier uitgegaan van de notie dat de media de handelingen in het parlementaire debat zoals deze hebben plaatsgevonden/plaatsvinden weergeeft omdat deze van eigen nature al belangrijk genoeg worden gevonden (doordat de politici in kwestie op deze interpretatie aansturen). De burger wordt dus direct beïnvloed door de handelingen en uitspraken in het debat

zelf, waarbij de media als informatieverspreider als een constante – ceteris paribus – factor vormt als informatiedoorgeefluik.

Het definiëren van een probleem is het strategisch gebruik maken van taal (Stone 1988: 133). 'In politics, language matters (Stone 1988: 248). Het gebruik maken van taal in het politieke debat is het doen van uitspraken in datzelfde debat. Deze uitspraken zijn gericht op de beeldvorming van de toeschouwer. 'Statements are not only wishes and intentions; they are means of political support (Stone 1988: 243). Een uitspraak kan bestaan uit een symbool, waar politici een bepaalde betekenis aan toekennen voor de beeldvorming van het publiek. Uitspraken kunnen bestaan uit een 'verhaal', wat de politicus toepast om een bepaald punt te maken of om een bepaald standpunt in te nemen (Stone 1988: 138).

Inhoudelijk kunnen uitspraken onder andere 'uitdagend' zijn, of zeer stellig en negatief (Stone 1988; Elchardus 2002). Ze kunnen gaan over het onderwerp, maar ook over degene die verantwoording aflegt of over andere politieke partijen om zichzelf en het eigen standpunt extra nadruk te geven. Uitspraken kunnen over de politiek in zijn algemeen gaan, dat de politiek machteloos staat of dat het parlement niet serieus genomen wordt. Er kan daarbij ook een nadruk gelegd worden op de Nederlandse bevolking, waardoor het publiek direct aangesproken wordt, door bijvoorbeeld te stellen dat de politiek de burger niet serieus neemt, de burger de politiek niet begrijpt. Anderzijds kan een uitspraak ook het belang van verantwoording ten aanzien van de burger benadrukken, zodat de politicus kan laten zien dat er wel degelijk met de burger rekening gehouden wordt. De burger zal positief reageren op zeer stellige uitspraken, en het gebruik van symbolen en 'verhalen', omdat dit aan hun wens van 'theater' voldoet (Elchardus 2002). Ook zal de burger reageren op uitspraken over de politiek – bijvoorbeeld instemmend indien de politiek in het debat als negatief beoordeeld wordt evenals wanneer gesteld wordt dat de burger niet serieus genomen wordt.

Handelingen in het parlementaire debat rondom politieke verantwoording zijn veelal gericht op de voorgang van het debat als proces, maar zijn ook veelal – net als uitspraken – gericht op de beeldvorming van de toeschouwer. Handelingen zijn bijvoorbeeld onder andere het indienen van een motie van wantrouwen tegen de persoon die verantwoording aflegt of het kabinet of het indienen van een motie betreffende het onderwerp wat besproken wordt, zowel in negatieve als positieve zin (Bovens in Bakker 2005: 32; Bovens 2006: 11). Handelingen kunnen evenals uitspraken een bepaalde symboliek meekrijgen, die voldoet aan de wensen van het publiek. Ze kunnen gericht zijn op het tonen van 'daadkracht' en macht van de desbetreffende politicus, op veranderingen in het besluitvormingsproces of op veranderingen in het parlement en kabinet zelf, zoals de motie van wantrouwen (Stone 1988: 354-357).

De in dit hoofdstuk benoemde definities van de kernconcepten van dit onderzoek en bovenstaande verwachtingen ten aanzien van de vormen de basis voor de operationalisering die noodzakelijk zijn om politieke verantwoording het parlementaire debat te analyseren. In het volgende hoofdstuk worden de methoden en technieken van dit onderzoek besproken, evenals het belang van het parlementaire debat als de plek waar politieke verantwoording plaatsvindt, om zo te komen tot de uiteindelijke operationalisering van de kernconcepten 'publieke opinie' en 'politieke verantwoording'.

3. Methoden en Technieken

Dit onderzoek kent twee kernconcepten, 'politieke verantwoording' als de onafhankelijke variabele en 'publieke opinie' als de afhankelijke variabele. Deze onderdelen behoren geoperationaliseerd te worden om ze in het empirische gedeelte van dit onderzoek te kunnen waarnemen en meten. In dit hoofdstuk zal allereerst ingegaan worden op de analyse-eenheid waarin de relatie tussen de kernconcepten van dit onderzoek onderzocht wordt. Daarna zal ingegaan worden op de legitimatie van de casus – de missie Taskforce Uruzgan waarna de onderzoekstechnieken die tijdens dit onderzoek gebruikt zijn besproken wordt. Tot slot zullen de operationalisering van de kernconcepten 'politieke' verantwoording' en 'publieke opinie' aan bod komen.

3.1. Locus

In het theoretisch kader is verondersteld dat politieke verantwoording een proces is van hoor en wederhoor, waarbij een actor diens handelen (of gevolgen van dat handelen) kan uitleggen, een forum vragen kan stellen en uiteindelijk kan oordelen. De plek waar dit proces plaatsvindt, is het politieke debat. Het politieke debat wat in dit onderzoek geanalyseerd wordt vindt plaats op het nationaal-bestuurlijke niveau, namelijk de nationale politiek. De casus van dit onderzoek – de Nederlandse militaire operatie in Afghanistan – is immers een nationale aangelegenheid. Omdat het bij het nationaal-bestuurlijke niveau gaat over het openbaar proces van vraag en antwoord tussen volksvertegenwoordigers en het kabinet, is de te analyseren eenheid dé plek waar dit proces plaatsvindt: een parlementair debat in de Tweede Kamer. Uitspraken en handelingen die verricht worden door individuele parlementariërs en kabinetsleden vormen het parlementaire debat en zijn daarmee de analyse-eenheid van dit onderzoek.

Bij deze verantwoordingshandelingen en uitspraken van politici en bestuurders in het parlementaire debat is er de mogelijkheid dat het gebruik van bepaalde handelingen, woordkeuzes en zinnen een achterliggende reden hebben die niet in het debat naar voren komen. Echter, het publiek reageert op de feitelijke uitspraken en handelingen zelf, niet op de redenen die achter deze uitspraken en handelingen verscholen kunnen zitten. Daarom is dit onderzoek alleen gericht op de feitelijke inhoud van die handelingen en uitspraken, waarbij de achterliggende redenen alleen meegenomen worden in de analyse indien deze direct in het debat terug te zien zijn. Er wordt tevens van uitgegaan dat de media een belangrijke rol speelt door doordat zij het middel vormt waardoor het publiek de handelingen en uitspraken van politici kan waarnemen. Daarbij draait het echter nog steeds om de uitspraken en handelingen van de politici zelf, omdat deze juist door hun beïnvloedende aard door de media als 'spannend' nieuws vertoond worden, en dus niet alleen het publiek, maar ook de media beïnvloeden. Daarom kijkt dit onderzoek alleen naar parlementaire debatten als analyse-eenheid.

Dit onderzoek is verklarend door bovenstaande keuze voor de analyse van de feitelijke inhoud van uitspraken en handelingen in het parlementaire debat in plaats van de achterliggende redenen. Daarbij komend is het deels toetsend. Het gaat van de veronderstelling dat politieke verantwoording in het parlementaire debat een in de Nederlandse publieke opinie zichtbare invloed heeft. Bij de resultaatmogelijkheden wordt er zo niet van uitgegaan dat de resultaten meer uiteenlopend kunnen zijn. Er zijn echter geen hypothesen geformuleerd. In het democratisch perspectief over publieke verantwoording is de centrale vraag of politieke verantwoording bijdraagt aan de mogelijkheden voor de kiezer en het parlement om de uitvoerende macht te controleren (Bovens 2006: 27). In dit onderzoek is de veronderstelling dat politieke verantwoording een beïnvloedingsmiddel is op de burger – daarmee de kiezer en dus de democratie, een vrij nieuwe invalshoek ten aanzien van het democratische perspectief op publieke en dus

ook politieke verantwoording. Hierdoor kent dit onderzoek ook deels een explorerend karakter, waardoor er geen hypothesen, maar wel verwachtingen geformuleerd zijn en naar een verklaring en aanname gezocht is.

Dit onderzoek is deels een kwantitatief en deels een kwalitatief onderzoek. Het onderzoek is kwalitatief, omdat er in de geanalyseerde politieke parlementaire debatten niet gezocht wordt naar hoe vaak volksvertegenwoordigers en kabinetsleden over verantwoordingshandelingen spreken, maar naar de daadwerkelijke inhoud van de uitspraken en handelingen van parlements- en kabinetsleden ten aanzien van de vraag/eis naar verantwoording die in het debat centraal staat. Hierbij wordt specifiek gezocht naar die uitspraken/handelingen waarvan de inhoud invloed heeft op de publieke opinie ten aanzien van de missie in Afghanistan. Om dit verband te kunnen aantonen is het noodzakelijk om de publieke opinie over de missie in Uruzgan van de afgelopen drie jaar (september 2006 – maart 2009) te vergelijken met de momenten waarop de geanalyseerde politieke debatten plaatsvinden. Cijfers over onder andere de betrokkenheid aan en de steun voor de missie geven een stijging of daling van de opinie over nieuws over de missie en dus het politieke debat aan. Hiervoor wordt gebruik gemaakt van cijfermatig materiaal over de publieke opinie over de missie in Afghanistan, wat dit onderzoek deels ook kwantitatief maakt.

3.2. Casuslegitimatie

In dit onderzoek wordt gezocht naar de invloed van politieke verantwoording als proces van beïnvloedingshandelingen die de publieke opinievorming sturen. Hierbij wordt niet gezocht naar 'een normale toestand' die de publieke opinie ten opzichte van beleid op de middenlange termijn weergeeft. Politieke verantwoording is voor de burger een informatiestroom die – vanwege de politieke druk en belang die deze variant van verantwoording met zich meebrengt – een 'fluctuatie' vormt in de normale gang van zaken en hierdoor als fluctuerende informatiestroom van invloed is op de publieke opinievorming (Van Dixhoorn 2006: 49). De casus van dit onderzoek, de missie Taskforce Uruzgan, heeft tot nu toe een groot aantal momenten gekend waarna politieke verantwoording verlangd werd, zoals twijfels in de Tweede Kamer over de aard van de missie, militaire incidenten in Uruzgan zelf en uitspraken van ministers of hooggeplaatste legerofficieren over de situatie in Uruzgan. Deze wisselende context van de missie die direct van invloed is op het inwerking treden van politieke verantwoording als fluctuerende informatiestroom, maakt de casus geschikt om te gebruiken voor het onderzoeken van politieke verantwoording als een aan politieke beïnvloedingshandelingen onderhevige informatiestroom die invloed heeft op de publieke opinie.

3.5. Dataverzameling

De haalbaarheid van dit onderzoek hing af van de beschikbaarheid van gegevens op de publieke opinie over de missie Taskforce Uruzgan en politieke verantwoordingsmanifestaties in de Tweede Kamer. Nu is vereist dat Kamerstukken over de missie openbaar zijn. De gegevens voor het geoperationaliseerde concept 'politieke verantwoording' zijn hierdoor zeer toegankelijk. Voor dit onderzoek is er specifiek gekeken naar Kamerstukken die gerelateerd waren aan een dringende noodzakelijkheid voor politieke verantwoording met betrekking tot de missie. Al voor de aanvang van de missie Taskforce Uruzgan zijn er een aantal debatten gevoerd over de politieke en militaire situatie in Afghanistan, maar omdat de missie pas in augustus 2006 van start is gegaan en er in dit onderzoek specifiek gekeken wordt naar politieke verantwoordingsmomenten die een directe link met de huidige aanwezigheid van de

Nederlandse krijgsmacht in Uruzgan hebben, zijn er dan ook debatten geanalyseerd vanaf de periode augustus 2006 tot en met maart 2009.

Voor dit onderzoek zijn er in totaal elf debatten geanalyseerd. Er is in de Tweede Kamer de afgelopen jaren veel meer dan elf keer gedebatteerd over de missie in Uruzgan, maar niet al deze debatten hadden als hoofdthema een eis voor politieke verantwoording over de missie en direct gerelateerde zaken. Daarom is er een selectie van debatten gemaakt – voor de haalbaarheid van dit onderzoek en de mogelijke generalisatie van resultaten. Voor de validiteit en de betrouwbaarheid van dit onderzoek zijn dus alleen die debatten gekozen die als aanleiding een eis/vraag naar politieke verantwoording hebben over onderwerpen die een directe relatie met de onderzoekscasus hebben. Bij het selecteren van de debatten is geconstateerd dat het aantal debatten dat specifiek de verantwoordingskwestie behandelen in de periode van drie jaar een stijgende lijn kent. In 2006 hebben er dus minder debatten over politieke verantwoording rondom de missie plaatsgevonden dan in 2007 of 2008. Veder kennen de gekozen debatten verschillende wijzen naar de vraag/eis voor verantwoording en vorm. De volgende vormen van debat zijn in dit onderzoek gebruikt:

- Het mondeling vragenuurtje
- Interpellatiedebat
- Speddebat
- Beleidsdebat

Via een documentenanalyse zijn de uiteindelijk gekozen debatten geanalyseerd. De methode van de documentenanalyse is de hier van meest toepasbare methode, omdat deze methode precies weergeeft wat er gezegd wordt in het debat. Hierdoor kan de feitelijke inhoud van de uitspraken en handelingen die in de debatten plaatsvinden direct geanalyseerd worden. De volgende debatten zijn geselecteerd die gebruikt zijn in de documentanalyse:

Datum	Soort debat	Onderwerp	Debatnummer
29 augustus 2006	Vragenuur	Vragen over het inzetten van Nederlandse militairen buiten Uruzgan.	TK 99: 99-25568
19 december 2006	Vragenuur	Vragen over een Nederlandse deelname aan een 'gevechtsmissie' en een opmerking van een Britse bevelhebber 'dat het nu menens wordt.'	TK 28: 28-18795
12 juni 2007	Vragenuur	Vragen over militaire acties in Uruzgan.	TK 79: 79-3514
28 november 2007	Interpellatiedebat	Debat over mogelijke onderhandelingen met de Taliban.	TK 29: 29- 176177
17 december 2007	Beleidsdebat	Debat over de verlenging missie Taskforce Uruzgan.	TK 37: 37-178021
1 april 2008	Vragenuur	Vragen naar aanleiding van militair incident in Uruzgan.	TK 70: 70-182447
24 april 2008	Beleidsdebat	Debat naar aanleiding van een algemeen overleg over Afghanistan.	TK 81: 81-184563
2 september 2008	Vragenuur	Uitspraken van de Ministers van Buitenlandse Zaken en Defensie over de defensiebegroting.	TK 106: 106-191955
7 oktober 2008	Vragenuur	Uitspraak van een Britse bevelhebber dat het niet mogelijk is om de oorlog in Afghanistan te winnen.	TK 10: 10-194873
13 januari 2009	Vragenuur	Uitspraken van de Minister van Buitenlandse zaken over verlenging	TK 40: 40-204483

		van de missie Uruzgan.	
22 januari 2009	Spoeddebat	Uitspraken van de Minister van Defensie tijdens het vragenuur van 13-01-2009.	TK 45: 45-205026

Figuur 1. Geselecteerde debatten

In de geselecteerde debatten zijn er een aantal thema's onderscheiden, waar een of meer debatten onder vallen:

- Doelstelling van de missie Taskforce Uruzgan
- Militaire incidenten in Uruzgan
- Verlenging van de missie in Uruzgan
- Financiën van de Nederlandse operatie in Afghanistan
- Uitspraken van politici/bestuurders en bevelhebbers (nationaal en internationaal) over de missie

Deze vijf thema's vormen de meest terugkerende thema's in de parlementaire debatten over de missie in Afghanistan. In de data-analyse zijn de debatten aan deze vijf thema's opgehangen.

Om te kunnen meten hoe de publieke opinie over de missie Taskforce Uruzgan eruitziet, is er gezocht naar de door de politiek en wetenschap meest gebruikte publieke opiniepeiling over deze missie. De voorwaarde voor de haalbaarheid van dit onderzoek en de generaliseerbaarheid van resultaten was wel dat de resultaten openbaar zijn. Uit deze zoektocht is *de Monitor Publieke Opinie Uruzgan (MPOU) van het Ministerie van Defensie* naar voren gekomen. De resultaten van de MPOU zijn publiek toegankelijk via de website van het Ministerie van Defensie, eveneens de vragenlijsten die voor het verkrijgen van de resultaten zijn gebruikt. De Monitor Publieke Opinie Uruzgan (MPOU) van het Ministerie van Defensie is het bekendste bevolkingsopinieonderzoek over de missie. De publieke opiniepeiling over de missie in Uruzgan is in werking getreden in augustus 2006, bij de aanvang van de missie in Afghanistan door de Nederlandse troepen. In dit onderzoek zijn maandelijkse peilingen vanaf augustus 2006 tot en met januari 2009 gebruikt en gekoppeld aan de data waarop de geselecteerde debatten hebben plaatsgevonden, wat hieronder schematisch weergegeven is.

Datum plaatsvinden debat	Publieke opiniepeiling (MPOU)⁷
29 augustus 2006	September 2006
19 december 2006	Januari 2007
12 juni 2007	Juni 2007
28 november 2007	November 2007
17 december 2007	December 2007
1 april 2008	April 2008
24 april 2008	Mei 2008
2 september 2008	September 2008
7 oktober 2008	Oktober 2008

Figuur 2. Gebruikte maandelijkse publieke opiniepeilingen gekoppeld aan data politieke debatten

De kritische noot hier is wel dat de collectieve mening die uit een bevolkingsopinieonderzoek naar voren komt in een bepaalde mate geconstrueerd is door de onderzoeker die of het bureau wat het onderzoek uitvoert. Verder dient er rekening gehouden te worden met andere beïnvloedende factoren vanuit onder andere publieke berichtgeving en meningsvorming door interactie met de naaste omgeving door de individuele burger. De te gebruiken publieke opiniepeiling over de missie in Uruzgan kan hierdoor als de huidige meest gangbare en werkbare representatie van de opinie van de Nederlandse bevolking te worden gezien, niet als de meest generaliseerde representatie.

3.4. Operationalisering kernconcepten

In dit gedeelte worden de kernconcepten van dit onderzoek verder geoperationaliseerd. Voor het kernconcept 'publieke opinie' geldt dat het cijfermatig materiaal wat verkregen is uit de enquête van het MPOU uit een aantal vaste kenmerken bestaat. Voor dit onderzoek zijn de volgende kenmerken relevant:⁷

- Steun aan de missie
- Betrokkenheid bij de missie
- Trots op de aanwezige Nederlandse troepen in Uruzgan
- Vertrouwen in de missie
- Kennis over de missie (heeft de respondent de laatste tijd veel gehoord/gezien/gelezen over de missie?)

Deze kenmerken zijn komen overeen met de verwachting vanuit de literatuur over voor de politiek mogelijke positieve opinievorming van burgers als resultaat van beïnvloeding door handelingen en uitspraken van politici in het verantwoordingsdebat. Wanneer bij deze kenmerken minder dan 50 van de deelnemers het met een stelling eens is/positief beoordeelt worden deze kenmerken door de geënquêteerden negatief beoordeeld. De eerste vier kenmerken gaan over de steun aan de missie en vormen daarmee de publieke opinie over de missie Taskforce Uruzgan. Het vijfde kenmerk gaat over de hoeveelheid nieuws die een respondent in de afgelopen maand gezien heeft over de missie. Hieronder vallen ook de parlementaire debatten over politieke verantwoording rondom de missie in Afghanistan die terugkomen in mediaberichtgeving.

De kenmerken van de MPOU die als afhankelijke variabele van de manifestaties van politieke verantwoording in het parlementaire debat worden beschouwd, worden in dit onderzoek op verschillende wijzen gekoppeld aan de resultaten die verkregen zijn uit de data-analyses van de Kamerdebatten. Dit is gebeurd op de volgende manieren;

- Een vergelijking tussen de hoeveelheid verantwoording geëist is ten aanzien van de missie Uruzgan en de bekendheid, betrokkenheid en steun aan de missie.
- Een vergelijking tussen verschillende soorten uitspraken in het parlementaire debat over verantwoording ten aanzien van de missie/de missie zelf en de steun, vertrouwen, betrokkenheid en trots ten aanzien van de missie.
- Een vergelijking tussen verschillende soorten uitspraken in het parlementaire debat over de maatschappij in relatie tot de missie en de kennis, steun, trots, vertrouwen en betrokkenheid ten aanzien van de missie.
- Een vergelijking tussen verschillende soorten uitspraken in het parlementaire debat over de politiek in relatie tot de missie en de kennis, steun, trots, vertrouwen en betrokkenheid ten aanzien van de missie.
- Een vergelijking tussen de verschillende handelingen in het parlementaire debat ten aanzien van verantwoording over de missie/de missie zelf en de steun, vertrouwen, betrokkenheid en trots voor de missie.

Deze vergelijkingen komen voort uit de literatuur over het gebruik van politieke verantwoording, de componenten waar politieke verantwoording in het parlementaire debat uit bestaat en de mogelijke gerelateerde zaken die door de burger als 'interessant' (zie hiervoor het theoretisch kader) genoeg worden beoordeeld en aanzien van het parlementaire debat.

Hieronder zal het kernconcept 'politieke verantwoording' verder geoperationaliseerd worden voor de analyses van de parlementaire debatten. In het theoretisch kader is er bij het gedeelte over de verwachtingen wat betreft de empirie deels al een koppeling tussen de theorie en de praktijk in het parlementaire debat gemaakt. Deze koppeling zal nu verder uitgewerkt worden waardoor het mogelijk is om een coderingstree op te

---

⁷ www.defensie.nl

stellen voor de daadwerkelijke data-analyse. De coderingstree is terug te vinden in de Bijlagen van dit onderzoek.

In het theoretisch kader is gesteld dat 'politieke verantwoording' een proces is van handelingen in het openbare parlementaire debat die aansturen op de actieve opinievorming van het algemene publiek over het optreden van parlaments- en kabinetsleden. Politieke verantwoording bestaat dus uit 'handelingen en uitspraken in het parlementaire debat over een eis naar verantwoording over een bepaald onderwerp en de verantwoording die in datzelfde debat wordt afgelegd.

De reden waarom er verantwoording afgelegd moet worden vormt een eerste belangrijke factor in de oordeelsvorming van de publieke opinie. De burger (het publiek) reageert namelijk op een eis van verantwoording indien er gedebatteerd wordt over onderwerpen die het publiek mogelijk 'spannend' of 'interessant' of 'nieuw' vindt, omdat het een fluctuatie op de normale gang van zaken in het politieke debat vormt. In de coding tree zijn daarom de volgende redenen voor politieke verantwoording in het parlementaire debat opgenomen:

- Zeer ernstige gebeurtenis/ontwikkelingen in Uruzgan
- Zeer ernstige gebeurtenis/ontwikkelingen in Nederland m.b.t. Uruzgan
- Belangrijke beslissingen rondom de missie in Uruzgan
- (Stellige) uitspraken in de (inter)nationale politiek over de missie
- Onrust in de Nederlandse maatschappij over de missie
- Uitspraken/handelingen van de Minister over de missie

Voor de vorming van de publieke opinie is het belangrijk wie in het debat aan het woord komen en de handelingen verrichten en uitspraken doen, omdat politici en kabinetsleden een publiek profiel hebben wat een bepaalde reactie bij de burger te weeg brengt. In de coding tree staan dan ook welke actoren in het debat aan bod komen.

De reacties van de actoren in het debat op de verantwoording die afgelegd wordt en/of het onderwerp waarover verantwoording afgelegd wordt vormen een zeer belangrijke beïnvloedingsbron van de publieke opinie. Deze uitspraken zijn namelijk gericht op de beeldvorming van het publiek en dus de burger. Deze uitspraken kunnen zeer stellig zijn om een heftigere reactie bij het publiek te ontlokken. Deze uitspraken kunnen ook symbolisch van aard zijn zodat deze direct inspelen op mogelijke beelden die de burger bij een dergelijk symbool zal hebben – waarbij politici en bestuurders de beeldvorming in de voor hun gewenste richting proberen te sturen. Wat betreft de vorm van de mondelinge reacties van actoren in het politieke debat kent het coderingsschema de volgende operationalisering:

- Zeer stellige/heftige/krachtige oneliner
- Het gebruik van symbolen in een redevoering
- Het gebruik van een 'verhaal' in een redevoering
- Het gebruik van 'cijfers' in een redevoering
- Het uitspreken van intenties/wensen/eisen
- Het maken van een onterechte vergelijking

Uitspraken in het politieke debat gaan over verschillende onderwerpen waarover de actor die de uitspraken doet het publiek een bepaalde mening wil laten hebben. Net als de eis van de verantwoording, zullen burgers op de onderwerpen van de uitspraken van politici en kabinetsleden reageren omdat de onderwerpen en wat er over deze gezegd wordt 'interessant' of 'spannend' of 'nieuw' zijn, of omdat er direct over de burger zelf gesproken wordt en de burger nieuwsgierig wordt naar het 'waarom.' Voor mogelijke onderwerpen die in de debatten over politieke verantwoording betekent dit dus dat er

verschillende reacties – variërend van zeer positief to zeer negatief - worden gegeven, afhankelijk van wat de actor wenselijk acht.

Wat betreft de mogelijke onderwerpen is natuurlijk een van de mogelijkheden het onderwerp waar verantwoording over wordt afgelegd. Via een krachtige oneliner (zeer negatief of positief van aard), het gebruik van een symbool, of een verhaal (zoals een 'story of decline' of een 'story of control') zoals hierboven is omschreven, kunnen actoren in het debat hun standpunten en uitspraken ter beïnvloeding van de mening van de burger over het besproken onderwerp aanwenden. Hetzelfde geldt voor andere onderwerpen, die hieronder kort besproken zullen worden.

In het theoretisch kader is namelijk ook uitgelegd dat uitspraken onder andere over de politieke verantwoording zelf kunnen gaan, waarbij door een actor in het debat verschillende uitspraken over die verantwoording kan doen:

- Verantwoording kan als een democratische controlemiddel worden gezien
- Verantwoording kan als een onzinmiddel wat niet werkt beschouwd worden
- Verantwoording kan ook juist als een machtspelletje gedefinieerd worden
- Verantwoording kan worden gezien als een toneelstuk voor de burger
- Verantwoording is een middel om te tonen dat de politiek aan de burger denkt

Omdat uitspraken ook gezien kunnen worden als 'means to get political support' (Stone 1988), kunnen zij gericht zijn op een andere politieke partij en diens vertegenwoordiger (bewindspersoon of parlamentslid) in de hoop met die opmerkingen de steun van de bevolking voor die partij te doen laten afnemen. Een actor in het politieke debat heeft dan meerdere mogelijkheden:

- De andere partij of persoon kan in het debat zwart gemaakt worden
- De andere partij of persoon kan iets verweten worden
- De andere partij of persoon kan mee gespot/belachelijk gemaakt worden
- Er kan een duidelijke wij/zij scheiding aangebracht worden.

In de hoop de burger iets 'nieuws' of 'schokkends' te kunnen geven kunnen politici hun kritiek uiten op het politieke debat (als een van de gevestigde waarden in de Nederlandse democratie). Hier geldt dat:

- Het politieke debat kan als niet nuttig worden aangeduid
- Het politieke debat kan worden omschreven als niet democratisch
- Het politieke debat kan worden omschreven als een toneelstukje of een spel
- Het politieke debat kan worden gezien als laatste redmiddel

Met uitspraken over de maatschappij (en dus de potentiële toeschouwers van het politieke debat) kunnen burgers ook direct aangesproken, om duidelijk te maken dat de politiek wel weet wat er onder de bevolking leeft en speelt wat betreft het onderwerp. Met uitspraken over de burger proberen politici de burger direct aan te spreken en mee te krijgen met hun standpunten (over wat goed is, fout is en beter kan). Zo kan een politicus de burger in het debat als volgt benoemen:

- De burger is iemand waar de politiek geen rekening mee houdt
- De burger begrijpt niets van de politiek
- De burger wordt niet betrokken bij de politiek
- De burger verdient het om naar geluisterd te worden
- De burger verdient verantwoording
- De burger moet zien dat de politiek wel degelijk rekening met de burger houdt

Ten slotte vinden er ook een aantal handelingen in het parlementaire debat over politieke verantwoording plaats. Zoals uit de literatuur is gebleken zijn veel van deze handelingen gericht op de beleving van de burger van het debat. Handelingen die van

invloed zijn, zijn het indienen en stemmen over moties, met name moties die verstrekkende gevolgen kunnen hebben en dus 'spannend' of 'schokkend' zijn, zoals een motie van wantrouwen of een motie die vergaande gevolgen voor het onderwerp waar verantwoording over afgelegd is. Deze handelingen krijgen hun eigen symboliek van de actoren die ze toepassen mee, zoals Stone (1988) en Bovens (in Bakker 2005) stellen. Deze symboliek hangt af van de redenen die de politicus aan zijn handeling meegeeft.

Er kan hier naar aanleiding van het theoretisch kader en de operationaliseringen hierboven gesteld worden dat de beïnvloedingsmanifestaties in het parlementaire verantwoordingsdebat talrijk zijn. In het coderingschema zijn dan ook al deze operationaliseringen die in de politieke debatten over verantwoording over onderwerpen in een directe relatie tot de missie Uruzgan voorkomen opgenomen. Dit zal terug te zien zijn in de resultaten van de data-analyses, die in het volgende hoofdstuk weergegeven zullen worden.

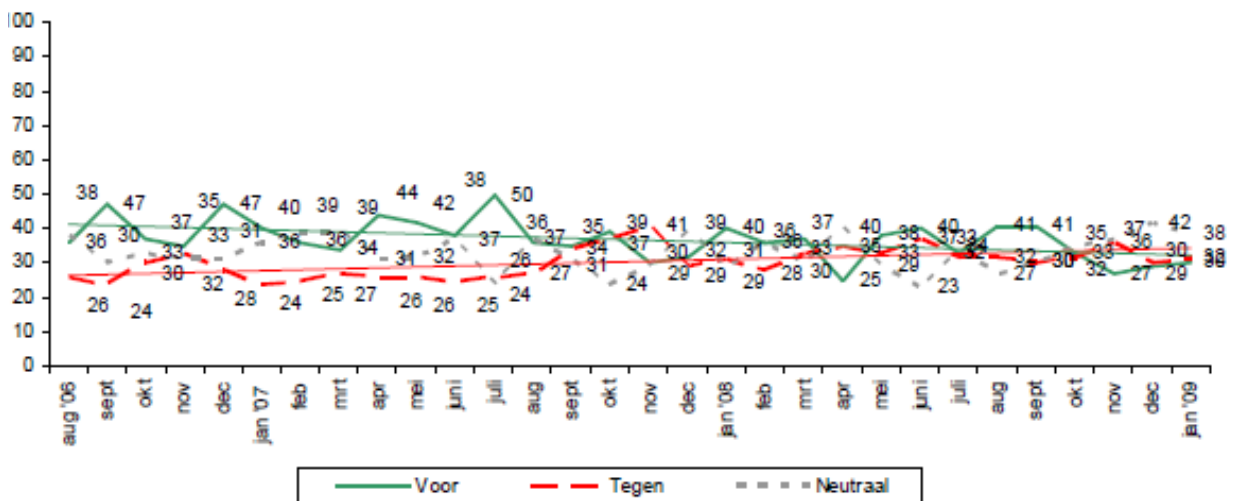
4. Resultaten

In dit hoofdstuk worden de resultaten van de analyses over politieke verantwoording in het parlementaire debat uiteengezet. Bij deze resultaten worden de uitkomsten van de voor dit onderzoek meest geschikt geachte publieke opiniepeiling (het MPOU) vergeleken met de resultaten vanuit de debatten. Op deze manier kan een directe link tussen politieke verantwoording als beïnvloeding van de publieke opinie worden onderzocht. De uit de analyses verkregen resultaten zijn ingedeeld door deels de hand van de literatuur en deels informatie die uit de analyses zelf naar voren is gekomen. De literatuur uit het theoretisch kader wordt hier gebruikt ter uitleg en verdieping van de weergegeven resultaten en de vergelijking met de publieke opinie. Aan het eind van dit hoofdstuk wordt vervolgens ingegaan op de in het theoretisch kader opgestelde verwachtingen vanuit de literatuur en wat hiervan terug is te zien in de bestuurlijke en politieke praktijk.

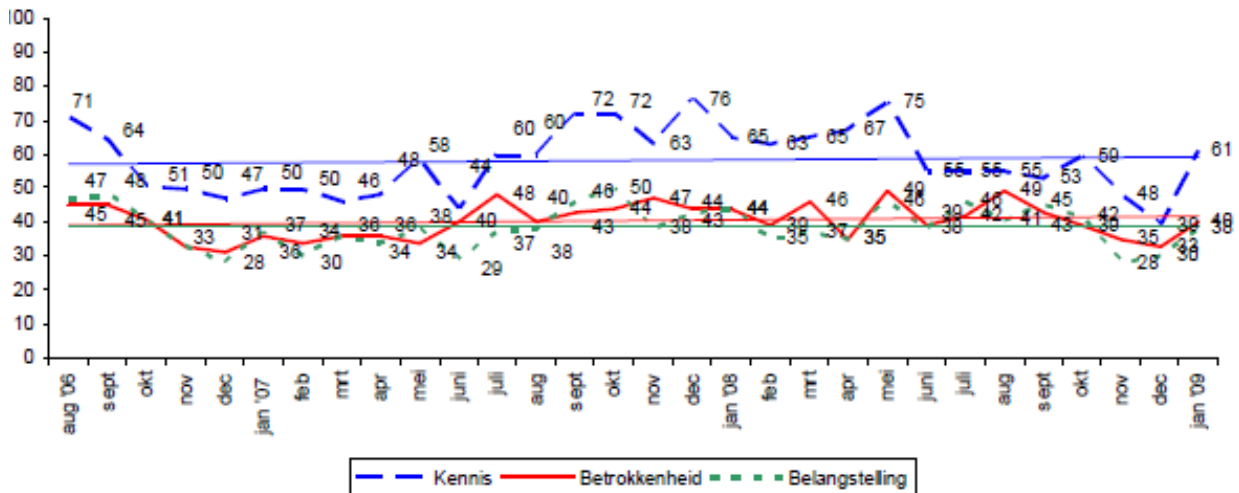
4.1. Kwantiteit van verantwoording

Het blijkt dat in de periode vanaf augustus 2006 (het moment van aanvang van de missie Taskforce Uruzgan) tot en met januari 2009 het aantal debatten wat als direct onderwerp een eis voor politieke verantwoording over de missie en direct gerelateerde onderwerpen een stijgende lijn gekend heeft. In de eerste termijn van de missie – van augustus 2006 tot en met het verlengingsdebat in december 2007 hebben er beduidend minder verantwoordingsdebatten plaatsgevonden dan in de tweede termijn van de missie (vanaf het verlengingsdebat in december 2007; TK 37: 37-178021).

Wat betreft de publieke opinie blijkt uit het schema's hieronder dat de hoeveelheid parlementaire debatten waarin verantwoording afgelegd wordt geen grote invloed heeft op de opinievorming. De publieke opinie heeft ten aanzien van voorstanders (identiek aan 'steun aan de missie') een gemiddelde van 35%, waarbij de het aantal voorstanders bij aanvang van de missie in augustus 2006 ruim het hoogst was en sindsdien alleen maar lager geweest is met zijn laagste punt in april 2008 (met een percentage van 25%). De betrokkenheid bij de missie heeft een gemiddelde van 42%, waarbij het percentage eveneens op zijn hoogst was bij de aanvang van de missie. De bekendheid van de missie verschilt van de betrokkenheid en de steun; de bekendheid van de missie heeft een gemiddelde van 61%.

Figuur 3. Tijdschema van de publieke opinie (steun voor de missie in Uruzgan). Bron: MPOU 2009

Figuur 4. Tijdschema van de publieke opinie (kennis, betrokkenheid en belangstelling voor de missie). Bron: MPOU 2009

De groei van het aantal debatten in de afgelopen drie jaar heeft te maken met een groeiende betrokkenheid van Nederland bij de situatie in Afghanistan en specifiek in Uruzgan. Naarmate een missie vordert zijn er steeds meer zaken waar vragen over gesteld kunnen worden en krijgt de Nederlandse politiek steeds meer te maken met de invloed van de internationale context van veiligheid in de besluitvorming op nationaal niveau (zoals wijzigingen in het defensiebudget of een mogelijke vraag voor een derde verlenging van de missie door de Verenigde Staten). Voor de burger is dit een zichtbaar proces dankzij mediaberichtgeving over de situatie in Uruzgan, de Nederlandse troepen aldaar en wat er in de politiek gezegd of gedaan wordt.¹ Politieke verantwoording wordt hier een manier van communiceren in het openbaar over wat er gaande is.

Ondanks dat de verantwoordingsdebatten hier als een communicatiemiddel over wat er gaande is kan worden gezien, draagt de hoeveelheid aan debatten niet bij aan een positieve opinievorming. Er is geen significante stijging waarneembaar in de steun voor de missie naarmate het aantal debatten toeneemt. In de literatuur wordt gesteld dat de onderwerpen van de debatten de publieke opinie beïnvloeden, en niet zozeer de hoeveelheid. Wel draagt de stijgende hoeveelheid debatten bij aan de bekendheid van de missie in Uruzgan. In de beginperiode van de missie is te zien dat er op het moment dat er weinig debatten plaatsvinden de bekendheid een dalende lijn kent (van 64% naar 40% in juni 2007). Deze lijn is weer stijgende vanaf het moment dat er met een grotere regelmaat over Uruzgan gedebatteerd wordt. Verder blijkt dat de bekendheid van de missie stijgt wanneer er een debat heeft plaatsgevonden waarvan het onderwerp als 'interessant' of 'spannend' gezien kan worden of de eis van verantwoording 'urgent' is. (zoals het geval is bij het debat op 1 april; 67%, het verlengingsdebat in december 2007; TK 37: 37-178021, met een percentage van 75%, het debat van 24 april; TK 81: 81-184563 met een percentage van 75% en het spoeddebat op 22 januari 2009; TK 45: 45-205026). De hoeveelheid verantwoording draagt dus wel bij aan de bekendheid over de missie maar het draagt daarentegen niet bij aan een verbetering van de steun. Meer kwantiteit betekent geen 'kwaliteit' in de zin van een verbetering van de publieke opinie.

4.2. De hoogste noten

De verantwoordingsdebatten bestaan uit verschillende vormen van handelingen en uitspraken, waarbij uitspraken het overgrote deel van een debat vormgeven. De uitspraken in het verantwoordingsdebat kunnen in tweeën gedeeld worden. Een deel van

de uitspraken is voornamelijk informatief van aard, waarmee dit deel van de geanalyseerde debatten de informatievoorziening vormt waarmee de doelmatigheid en behoorlijkheid van het overheidsoptreden rondom de missie in Uruzgan door het parlement wordt beoordeeld. Het 'andere deel' van de geanalyseerde debatten bestaan uit uitspraken die niet gericht zijn op het verkrijgen van informatie. Deze uitspraken vormen het in het theoretisch kader omschreven 'theater' van het politieke debat. Uit de analyses van de verantwoordingsdebatten over de missie Uruzgan zijn een aantal vormen gekomen waaruit deze uitspraken bestaan. Deze vormen, zoals omschreven in het theoretisch kader, zijn erop gericht om bepaalde reacties teweeg te brengen – in het politieke debat en bij het publiek.

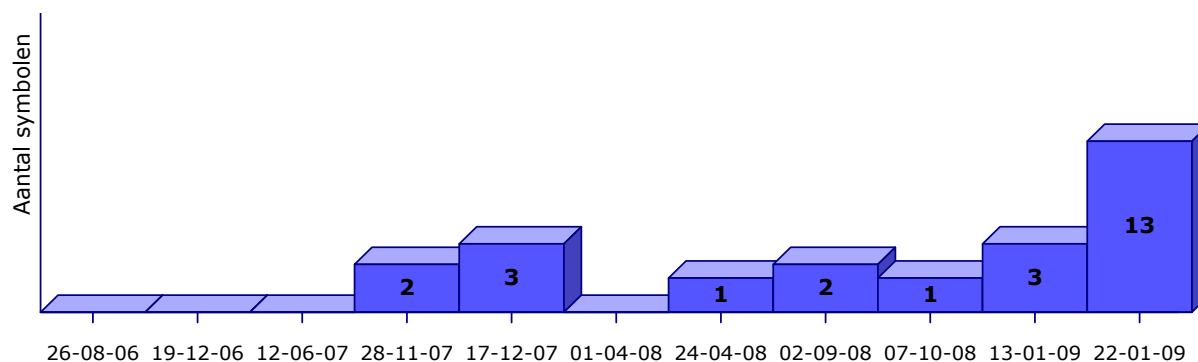
De verschillende vormen die uit de analyses zijn voortgekomen, zijn het gebruik van symbolen, het gebruik maken van een 'verhaal', het doen van vergelijkingen, het gebruik maken van cijfers en het doen van zeer krachtige en stellige single uitspraken (oneliners). Deze vormen zijn de hoogste noten van de debatten. Achtereenvolgens zullen de resultaten van deze vormen hieronder besproken worden en worden er koppelingen gemaakt met de publieke opinie.

4.2.1. Gebruik van symbolen

'Dat is toch een Haagse werkelijkheid?' (Pechtold, D'66: 22 januari 2009)

De 'Haagse werkelijkheid', zoals Kamerlid Pechtold gebruikt, staat in het verantwoordingsdebat van 22 januari 2009 (TK 45: 45-205026) symbool voor de verantwoordingsrelatie tussen een Minister en zijn departement waarbij de bureaucratie onterecht als zondebok wordt aangewezen, zoals ook vaak door de maatschappij gedaan wordt. Het is een van de dertien symbolen die in dit debat gebruikt worden.

In de geanalyseerde debatten worden symbolen vooral toegepast bij het labelen en samenvatten van uitspraken van anderen of het labelen van een onderwerp wat in het debat ter sprake komt. Uit de analyses blijkt dat de gebruikte symbolen voornamelijk negatief van aard zijn, en gericht zijn op het tegengaan van wat door een andere actor in het debat gezegd wordt.

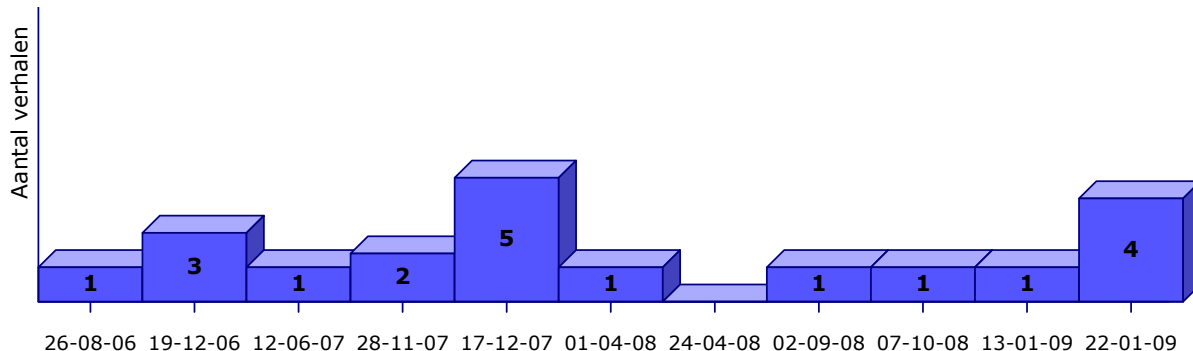
Figuur 5. Hoeveelheid gebruik van symbolen in het verantwoordingsdebat

Er kan gesteld worden dat symbolen over het algemeen genomen vrij weinig voor zijn gekomen in de debatten over Uruzgan. Opvallend hierbij is dat er bijna geen symbolen gebruikt worden in de debatten die als aanleiding een militair incident in Uruzgan hebben (debatten TK 99: 99-25568, TK 28: 28-18795, TK 79: 79-3514 en TK 70:70-182447). Bij de andere debatten zijn wel symbolen gebruikt, maar in een beperkt aantal, waarbij er vanaf het debat op 24 april 2008 een consistente lijn te zien is. De uitzondering vormt het spoeddebat op 29 januari 2009. De invloed van het gebruik van

symbolen in het verantwoordingsdebat is vrij gering, met name door het beperkte gebruik van symbolen.

4.2.2. Stories of decline en stories of control

In alle debatten (op één na) maken de actoren van het verantwoordingsdebat gebruik van een 'verhaal.' In alle debatten wordt dit gedaan door voornamelijk Kamerleden, waarvan de meesten lid zijn van de oppositie. In de debatten worden de 'verhalen' die de Kamerleden vertellen gebruikt om een redevoering of onderwerp te introduceren en worden ze gebruikt ter illustratie van argumenten van de desbetreffende actor.

Figuur 6. Aantal verhalen in het verantwoordingsdebat

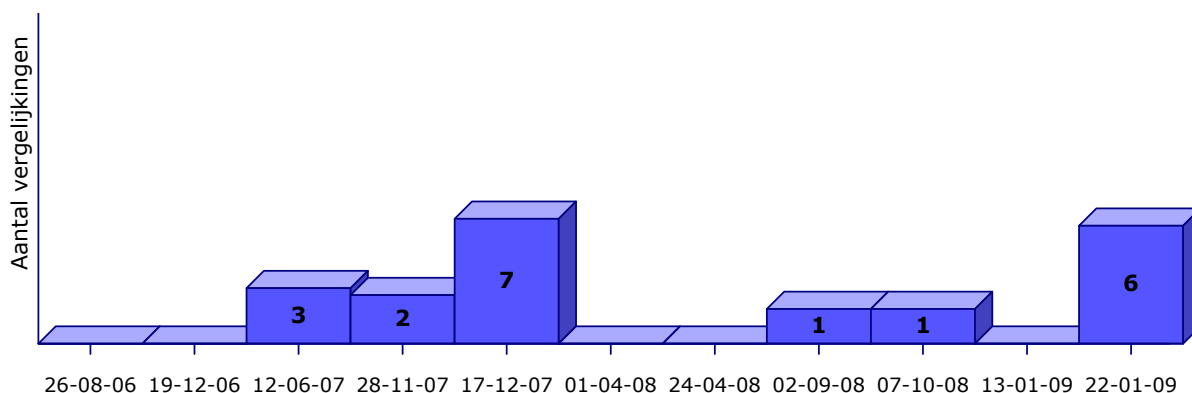
Inhoudelijk gaat 80% van de 'verhalen' die in de debatten voorkomen over de missie in Uruzgan zelf. De overige 20% gaan onder andere over bewindspersonen en het politieke debat. Uit de analyses is gebleken dat de 'verhalen' die de Kamerleden in de debatten gebruiken in twee categorieën uiteenvallen. De eerste categorie wordt door Stone (1988) de 'story of decline' genoemd, de tweede categorie de 'story of control' (Stone, 1988). Stories of control zijn verhalen waarbij ervan uitgegaan wordt dat een situatie slecht is, maar dat de situatie alsnog beïnvloed kan worden. Stories of decline zijn verhalen waarbij de strekking is dat alles alleen maar slechter kan gaan. De variant van de story of control komt slechts een keer in alle debatten voor, namelijk het debat over een mogelijke verlengingsmissie (TK 37: 37-178021). Een voorbeeld van de story of decline is een uitspraak van Kamerlid van Bommel;

'Er was eens een Nederlandse militair die zei dat de kwestie van de Taliban en wat er over de grens met Pakistan komt, een kwestie is van "dweilen met de kraan open". Het is dus wachten op het volgende incident en de volgende grootschalige inzet van Nederlandse militairen' (Van Bommel, SP: 19 december 2006).

De stories of decline zijn een duidelijk beïnvloedingsmiddel van de politiek om de burger een bepaald standpunt te doen innemen. In de opiniepeilingen is te zien dat de peilingen rond die debatten (respectievelijk de debatten op 17 december 2007 en 22 januari 2009) waarin de story of decline het meest toegepast is het aantal voorstanders in procenten lager is dan het gemiddelde en de op één na en twee na laagste peilingen zijn (32% en 30%). Hieruit kan opgemaakt worden dat het gebruik van 'verhalen' een invloed heeft op de publieke opinie.

4.2.3. Op zoek naar de gelijkenis

In het spoeddebat op 22 januari 2009 (TK 45: 45-205026) vergelijkt Kamerlid Pechtold het functioneren van Minister van Defensie Van Middelkoop met het vroegere functioneren van de weggestuurde oud-minister Ella Vogelaar. Met deze vergelijking doelde Kamerlid Pechtold op het eventueel ontbreken van gezag bij de Minister, de reden waarvoor Vogelaar is vervangen.⁸ Deze, op de persoongerichte vergelijking, is daarmee gericht op het 'zwartmaken' van een actor in het debat, een van manieren om de publieke opinie een bepaalde kant op te sturen.

Figuur 7. Aantal vergelijkingen in het verantwoordingsdebat

Vergelijkingen in de verantwoordingsdebatten worden net als de stories of decline en control gebruikt ter illustratie van een al gemaakt of nog te maken argument in het debat en ter introductie van een redevoering of onderwerp wat in het debat besproken wordt. Zo maakt Kamerlid Wilders de volgende vergelijking aan het begin van het interpellatiedebat op 28 november 2007 (TK 29: 29- 176177);

'... in datzelfde interview zegt Minister Ter Horst voorstander te zijn van onderhandelingen met de Taliban. Alsof het gaat om een soort Nijmeegse kwajongensclub. Laat ik niet verder uitweiden over wat er verder allemaal nog in Nijmegen gebeurt' (Wilders, PVV: 28 november 2007).

De vergelijkingen die in de verantwoordingsdebatten terugkomen hebben zoals de hierboven genoemde voorbeelden demonstreren verschillende onderwerpen, wel of niet direct gericht op de missie. Vergelijkingen zijn in de geanalyseerde debatten een manier voor de actoren om het publiek bewust te maken van hun mening over het onderwerp waar zij een vergelijking over maken. Hoewel de vergelijkingen slechts in zes van de elf debatten voorkomen, kan worden geconcludeerd dat ze wel degelijk een invloed hebben op de publieke opinie. Zo was de publieke opinie na het interpellatiedebat waarbij Kamerlid Wilders zijn vergelijking met de Taliban trok slechts 30%, terwijl deze in de maand daarvoor nog 37% was (zie figuur 3.). En na de debatten waarin de meeste vergelijkingen voorkwamen (de debatten op 17 december 2007 en op 22 januari 2009) was de publieke opinie lager dan het gemiddelde van 35% (respectievelijk 32% en 30%).

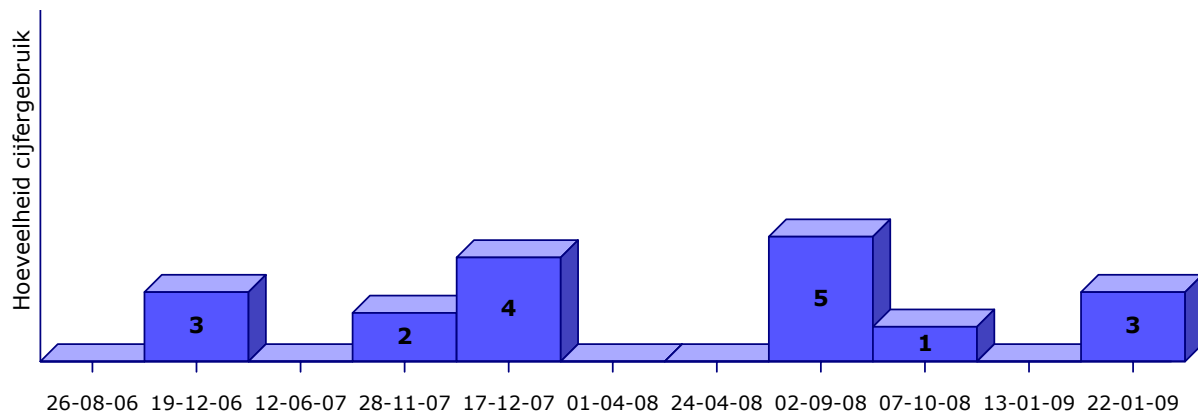
2.2.4. De macht van het getal

'... heeft het geluid dat nu wordt afgegeven, niet eenvoudigweg te maken met de hoge kosten in Afghanistan? Wij zijn daar meer dan 1 miljoen per dag

⁸ www.nrc.nl

kwijt. Minister, geeft u daar eens antwoord op! (Van Bommel, SP: 2 september 2008)

De eis van verantwoording die in bovenstaande uitspraak gedaan wordt is een stellige eis die gebruikmaakt van een getal. De eis an sich is een daadkrachtige eis die volgens de literatuur door het publiek opgepikt wordt door de heftigheid (het 'theatrale') waarmee de uitspraak gedaan wordt (Elchardus 2002). Het gebruik van het getal, de 'meer dan 1 miljoen per dag' geeft de uitspraak een extra lading. Het geeft aan dat er, volgens het Kamerlid wat de uitspraak doet, te veel (belastinggeld) gebruikt wordt voor de missie in Uruzgan, wat weer allerlei problemen als gevolg heeft. Zo wordt een getal hier gebruikt als een norm voor wat te veel is en dient het publiek die norm over te nemen (Stone 1988: 176).

Figuur 8. Het 'spelen' met cijfers in het verantwoordingsdebat

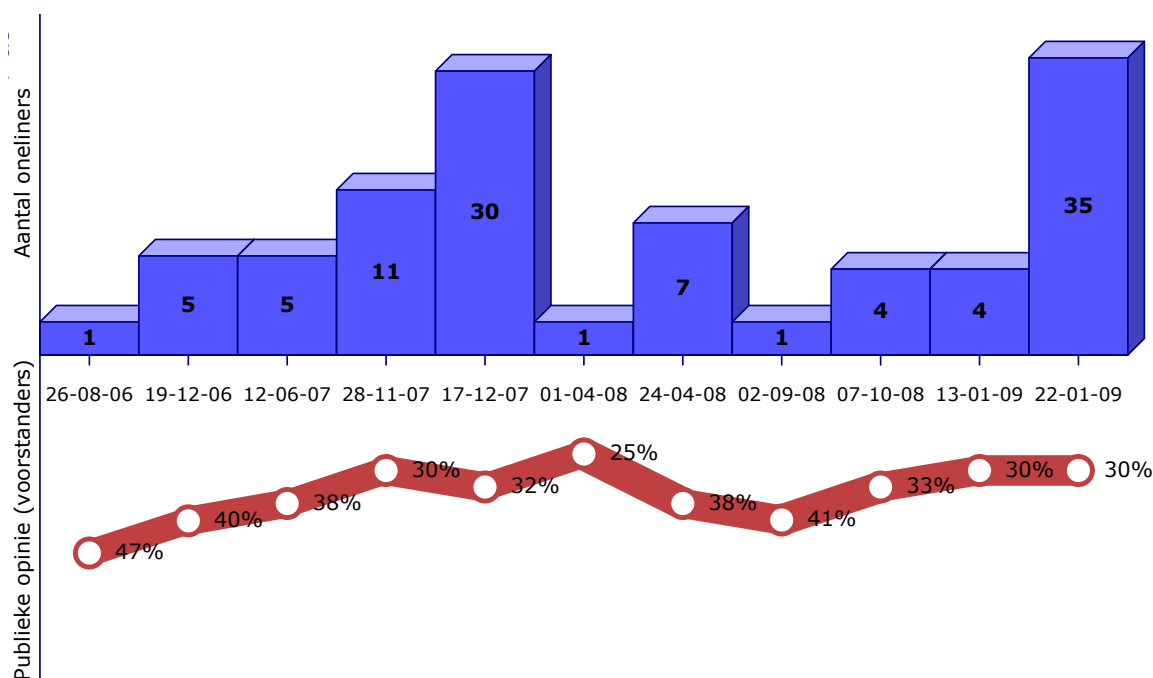
Hoewel de macht van het getal volgens de literatuur een dominerende factor is in de beïnvloeding van de burger is dit niet terug te zien in de publieke opinie over Uruzgan. Indien er een duidelijke invloed zou zijn geweest, zou de publieke opinie na debatten met veel gebruik van cijfers lager zijn geweest dan nu het geval blijkt. Zo blijkt uit de analyses dat de publieke opinie juist wat hoger ligt (41%) na een debat waarin een redelijk aantal (vijf) uitspraken waarin met cijfers gespeeld werd. Stone (1988) zegt hierover dat het gebruik van cijfers een dubbelzijdig zwaard kan zijn. Getallen in het debat hebben niet voor elke actor in het debat dezelfde betekenis evenals niet voor het publiek, wat niet zo zeer cijfers an sich belangrijk vindt, maar wat het resultaat van deze cijfers is.

2.2.5. De kracht van het gesproken woord

Van de verschillende vormen van uitspraken zijn de krachtige en stellige single uitspraken (ook wel oneliners) de meest gebruikte in de verantwoordingsdebatten over onderwerpen rondom de missie in Uruzgan. Deze vorm van uitspraken lokken reacties van het publiek uit door de krachtige termen die gebruikt worden en de stelligheid die de uitspraak uitstraalt. Het is de manier om een (politiek) statement te maken, in positieve of negatieve zin wat betreft het onderwerp waar de opmerking over gaat. In de geanalyseerde debatten is teruggevonden dat dit soort uitspraken over zeer veel verschillende inhouden gaan, waarvan het overgrote deel negatief van aard is, zoals het zwartmaken van een actor tijdens het debat, het belachelijk maken van het debat zelf en de missie in Uruzgan, zoals de uitspraak hieronder;

'De actie in Afghanistan is voor de PVV-fractie geen opbouwmissie. Het is geen vredesmissie, maar het is een vechtmisssie puur sang geworden' (Brinkman, PVV: 24 april 2008).

De single uitspraken zijn volgens de literatuur dé gedeelten van het politieke debat wat door de burger onthouden wordt, door het gevoel wat het statement bij de burger opwekt. In het onderstaande schema is de publieke opinie (gemeten in het aantal voorstanders) naast het aantal krachtige 'oneliners' gelegd, en kan in het algemeen uit de vergelijking geconcludeerd worden dat het gebruik van krachtige single statements een grote invloed heeft op de publieke opinie. Naar mate het aantal krachtige negatieve single uitspraken in de verantwoordingsdebatten toeneemt, daalt de publieke opinie ten aanzien van de steun aan de missie, tot en met het debat van 1 april 2008. Daarna vinden er minder stellige uitspraken tijdens de debatten plaats – met uitzondering van het debat op 24 april 2008 – en stijgt de steun weer licht, tot het aantal krachtige statements in de debatten vanaf het debat op 7 oktober 2008 weer stijgt. Vanaf dit punt daalt de publieke opinie ten aanzien van de missie weer, van 41% naar slechts 30%.

Figuur 9. Aantal oneliners (zeer stellige uitspraken) in het verantwoordingsdebat en de publieke opinie (aantal voorstanders in procenten, bron: MPOU 2009)

Twee uitzonderingen vormen de debatten op 1 en 24 april 2008. De publieke opinie is bij het debat op 1 april 2008 op het laagste punt gemeten in de periode augustus 2006-januari 2009, terwijl er maar één krachtige uitspraak wordt gedaan. Het debat betreft vragen over een militair incident in Uruzgan, waarbij Nederlandse troepen door slechte communicatie onnodig gevaar liepen en op berrmbommen stuitten (TK:70: 70-182447). Omdat het hier om een zeer ernstig incident gaat kan het mogelijk zijn dat het publiek niet zozeer op het debat, maar op de gebeurtenis zelf reageert.

De tweede uitzondering betreft het debat op 24 april 2008 (TK 81: 81-184563). Hoewel tijdens dit debat zeven krachtige uitspraken gebruikt werden, is de publieke opinie van de 25% van de maand daarvoor gestegen naar 38%. Een mogelijke verklaring kan zijn dat tijdens dit debat het aantal (drie) krachtige uitspraken zijn gedaan door de bewindsman waar verantwoording van gevraagd werd, in tegenstelling

tot de andere debatten waar voornamelijk Kamerleden het grootste aandeel in dergelijke meer negatieve uitspraken hebben.

Uit de praktijk blijkt krachtige uitspraken in het verantwoordingsdebat een zeer grote bekendheid kunnen generen. De uitspraak hieronder illustreert de aantrekkelijkheid van krachtige uitspraken;

'Waarom bleef u dan zelf als Minister zitten nadat u een dergelijke motie aan uw broek kreeg?' (Pechtold, D'66: 22 januari 2009)

Deze uitspraak is door het Kamerlid Pechtold gedaan nadat het Kamerlid Verdonk een motie van wantrouwen had ingediend tegen de zittende Minister van Defensie. Kamerlid Verdonk is zelf oud-minister van Vreemdelingenzaken en Integratie, en kreeg tijdens haar regeerperiode ook een motie van wantrouwen die zij naast zich neerlegde.⁹ De opmerking waarmee Pechtold naar dit verleden refereerde en het Kamerlid Verdonk op haar inconsistentie wilde aanpakken is op de website van 'Dumpert' (onderdeel van het in Nederland anno 2009 populaire franchise 'GeenStijl'), waar het filmpje tot nu toe meer dan 120 duizend keer bekeken is.¹⁰

Uit de opmerking van Pechtold blijkt niet alleen dat een krachtige uitspraak een grote bekendheid kan generen en de publieke opinie kan beïnvloeden, maar ook dat het verantwoordingsdebat over veel meer onderwerpen dan alleen verantwoording rondom het onderwerp waar verantwoording over geëist is kan gaan. In de verwachtingen vanuit de literatuur is gesteld dat uitspraken in verantwoordingsdebatten niet alleen over de af te leggen verantwoording gaan, maar ook over zaken die voor het publiek mogelijk 'interessant', 'spannend' of 'nieuw' kunnen zijn, en dat uitspraken gericht kunnen zijn op de vergaring van publieke steun voor de eigen partij. In de andere vormen van uitspraken is in het bovenstaande gedeelte soms aangegeven dat er in de analyses meerdere inhouden aan uitspraken kunnen worden gegeven. In het onderstaande gedeelte zullen deze inhouden kort worden weergegeven en de invloed op de publieke opinie van deze inhouden worden geschetst. Daarna zullen de overige handelingen in het verantwoordingsdebat en hun invloed op de opinievorming aanbod komen.

4.3. 'Laat ik eens even een "Bokestijntje" doen!'

De uitspraak van Kamerlid Pechtold over het oud-ministerschap van Kamerlid Verdonk op 22 januari 2009 is een voorbeeld van een partijpolitiek gerichte uitspraak. Deze uitspraken zijn gericht op de andere politieke partij of actor in het debat of op de eigen politieke standpunten in vergelijking met die van de andere partijen. Partijpolitieke uitspraken zijn een middel om politieke steun te generen (Stone 1988). De uitspraak van Kamerlid Pechtold is zoals in de vorige paragraaf is gesteld een krachtige single uitspraak, maar ook de andere vormen van uitspraken worden gebruikt voor partijpolitieke uitspraken.

Zo is de uitspraak van het kopje 'laat ik eens even een "Bokestijntje" doen!' (TK 45: 45-205026) een voorbeeld van symbolisch taalgebruik in het debat dat zich op de andere politicus richt en de spot met deze drijft en belachelijk maakt. Zo staat een 'Bokestijntje' voor een ondoordachte uitspraak waarna de maker deze weer moet intrekken, waarvan bekend is dat VVD Kamerlid Bokestijn deze met enige regelmaat maakt.¹¹ Met deze symbolische uitspraak wordt de spot met het Kamerlid de opmerking

---

⁹ www.nrc.nl

¹⁰ www.dumpert.nl

¹¹ www.refdag.nl

naar gericht is (het Kamerlid Boekestijn zelf) gedreven. Dit voldoet aan het idee dat het politieke debat als een 'theater' gezien kan worden.

De andere partij of persoon kan in het debat met stellige uitspraken ook zwart gemaakt worden. Dit soort uitspraken zijn zeer negatief, en zijn daarom 'spannend' of 'schokkend' voor het publiek en daarom van invloed op de opinievorming. In het onderstaande voorbeeld wordt een dergelijke uitspraak in de vorm van een single statement toegepast;

'... want het hoort ook bij ons werk om op te komen draven als de heer Wilders in zijn onmetelijke behoefte aan publiciteit weer eens een keer een debat heeft aangevraagd' (Van Dam, PvdA: 28 november 2007).

Zo worden er in het debat op 27 november 2007 vijf zeer negatieve stellige opmerkingen (van de elf single uitspraken) gemaakt die gericht zijn op het zwartmaken van de andere politicus of partij. De publieke opinie na dit debat stond slechts op 30% (het op één na laagste percentage).

De andere partij of persoon worden in de politieke debatten regelmatig iets verweten. Ook dit soort uitspraken zijn onderdeel van het 'theater' van het politieke debat. De andere partij of persoon worden onder andere verweten worden dat zij het debat niet serieus nemen (TK 37: 37-178021). Ze worden verweten zich niet te willen inzetten voor 'de goede zaak', zoals hieronder wordt gesteld;

'Laat de fractie van GroenLinks wel of niet de Afghanen in de steek?' (Van Gennip, CDA: 18 december 2007)

Deze opmerkingen zijn erop gericht om te tekortkomingen van de andere partij of actor in het debat zichtbaar te maken voor de rest van de actoren en het publiek. Hetzelfde geldt voor het creëren van een tegenstelling tussen verschillende politieke partijen of actoren, waar de vergelijkende uitspraak voor wordt gebruikt;

'Weet u wat het grote verschil is tussen de CDA-fractie en de fractie van GroenLinks? U creëert de fictie dat u hen beschermt en dat u hen lot verbetert. Wij geloven daar niet in' (Halsema, GroenLinks: 18 december 2007).

Tegelijkertijd is dit ook eigen partij in de spotlight zetten. Dit gebeurt op verschillende manieren, waarbij de eigen partij via een zeer positieve notie over de eigen partij duidelijk wil maken dat zij de steun van het publiek verdienen of waarbij een zeer stellige wens of eis uitspreekt van wat zij wil om duidelijk te maken aan het publiek waar de desbetreffende partij voor staat. Zo noemde Kamerlid Van Baalen zijn partij (de VVD) in het verlengingsdebat op 17 december 2007 dé partij die rekening besef hebben van de mate waarin de Nederlandse troepen en het thuisfront en de Nederlandse maatschappij op de proef worden gesteld (TK 37: 37-178021; 2953). En Kamerlid Brinkman (PVV) maakt via de volgende opmerking duidelijk dat de PVV het zéér wenselijk acht als de ChristenUnie uit het kabinet verdwijnt;

'Ik kan u mededelen, voorzitter, dat de fractie van de PVV ook tevreden is als er elk kwartaal een bewindsman of -vrouw van de ChristenUnie wordt weggestuurd!' (Brinkman, PVV: 22 januari 2009)

Partijpolitieke opmerkingen komen in alle debatten voor en vormen daarmee een groot deel van de vormgeving en de toon van een debat. De vraag is ook hierdoor of het oorspronkelijke onderwerp van het verantwoordingsdebat (zoals een eis van verantwoording over uitspraken van de Minister over Uruzgan) niet ondergeschikt raakt

aan opmerkingen over waarom een oud-minister bleef zitten na zelf een motie van wantrouwen gekregen te hebben. Wanneer het publiek met name die partijpolitieke opmerking blijkt te onthouden – zoals het met de opmerking van het Kamerlid Pechtold blijkt te zijn gebeurd – in plaats van het onderwerp van verantwoording, blijkt het verantwoordingsdebat niet zo zeer om die verantwoording te gaan, maar om de mogelijkheden voor politici en partijen om zichzelf te profileren.

4.4. De nut van het debat

In het theoretisch kader is de verwachting opgesteld dat actoren in het debat ter beïnvloeding van de burger het politieke debat zelf zouden kunnen bekritisieren, en daarmee de democratische controle van de parlementaire democratie. Uit de analyses van de verantwoordingsdebatten blijkt inderdaad dat verschillende uitspraken gebruikt worden ter bekritisering van het debat. Uit de analyses komt naar voren dat kritiek op het politieke debat twee variaties kent; het politieke debat wordt als niet nuttig aangeduid en het politieke debat wordt omschreven als een toneelstuk of 'spel.'

Het politieke debat wordt in twee debatten als niet nuttig bestempeld; tijdens het interpellatiedebat op 27 november 2007 (TK 29: 29- 176177) en tijdens het spoeddebat op 22 januari 2009 (TK 45: 45-205026). Beide debatten hebben als onderwerp de eis van verantwoording over uitspraken die door bewindslieden over de missie en situatie in Uruzgan gedaan zijn. In de debatten worden door de volgende opmerkingen het nut van het debat bekritiseerd;

'Ik zei het zo-even al tijdens mijn interruptie, een interpellatie is het zwaarste instrument van de Kamer om bewindslieden tot orde te roepen. Alleen zal mijn eerste interpellatiedebat mij altijd bijblijven als het meest onzinnige dat ik ooit in deze Kamer heb gezien' (Van Dam, PvdA: 28 november 2007).

'Onze aandacht zou moeten uitgaan naar het thuisfront. Een debat als dit levert geen bijdrage. Het draagt niet bij aan het benodigde draagvlak voor deze missie' (Eijsink, PvdA: 22 januari 2009).

In beide debatten wordt het verwijt gemaakt dat slechts de uitspraken van Nederlandse bewindslieden geen goede reden zijn om zware parlementaire instrumenten zoals het interpellatiedebat en het spoeddebat te gebruiken. In de eerste uitspraak wordt zelfs de democratische controle die vanuit het interpellatiedebat voortvloeit belachelijk gemaakt. In beide debatten wordt gesteld door de politici die deze uitspraken gedaan hebben dat debatteren over dit soort onderwerpen niet bij aan het draagvlak voor de missie in Uruzgan, omdat hierdoor vertekende beelden aan het publiek getoond worden. De publieke opinie was na deze twee debatten lager dan het gemiddelde (30% en 30%, zie figuur 3.) Als stellige single uitspraken hebben deze uitspraken zeer mogelijk aan deze percentages bijgedragen, maar zoals in de debatten gesuggereerd wordt is het ook mogelijk dat de onderwerpen van de eisen van verantwoording hieraan bijgedragen hebben – wat volgens het theoretisch kader ook een middel ter beïnvloeding kan zijn.

Uit de analyses is ook naar voren gekomen dat het politieke verantwoordingsdebat en de handelingen en uitspraken daarin worden omschreven als een toneelstukje of een spel. Het debat waarin dit expliciet gesteld wordt is het verlengingsdebat op 17 december 2007 (TK 37: 37-178021). Zo heeft Kamerlid Pechtold het over het 'politieke spel' van het debat tussen coalitiepartijen en het kabinet (32-2977). Tevens wordt een motie, ingediend door oppositie Kamerlid Marijnissen (SP), bekritiseerd als een toneelstukje voor het publiek;

'Heeft deze motie een politiek doel of is het eigenlijk gewoon een motie voor de bühne om dit debat maar op die manier te kunnen afronden?' (Van Dam, PvdA: 18 december 2007)

De publieke opinie wat betreft het aantal voorstanders voor de missie is na het verlengingsdebat is vrij laag (32%), maar omdat dit het enige debat is waarin expliciete uitspraken gedaan zijn over het debat als een 'politiek spel' of een 'toneelstuk' kan er hier geen uitspraak gedaan worden of deze uitspraken een wezenlijke invloed hebben gehad op de publieke opinie.

4.5. Verantwoording gepraktiseerd

Uitspraken over verantwoording in de geanalyseerde debatten gaan allen over de uitvoering van verantwoording in het debat en het belang van verantwoording ten overstaande van de soldaten in Uruzgan en de Nederlandse samenleving. Zo stelt Kamerlid Van Baalen dat diens politieke partij de VVD het volgende;

' (...)onze steun in het publieke debat over Uruzgan verdedigen en daarmee bijdragen aan een versterkt draagvlak voor het optreden van onze soldaten. (...) Dat zijn wij aan onze soldaten en hun naasten verplicht' (Van Baalen, VVD: 17 december 2007).

Verantwoording heeft in meerdere debatten als doel de verbetering van de opinie van de burger ten aanzien van de missie in Uruzgan (TK 45: 45-205026, TK 37: 37-178021, TK 81: 81-184563). Daarnaast wordt politieke verantwoording beschouwd als de mogelijkheid bewindspersonen naar de Kamer te vragen en hun uitleg te laten geven over het onderwerp van de eis van verantwoording om vervolgens de Kamer een uitspraak te laten doen (Wilders, PVV in TK 29: 29- 176177; 2246). Verantwoording wordt gezien als een democratisch controlemiddel en als middel om steun te betuigen aan de missie en bij te dragen aan het draagvlak voor de missie, zoals blijkt uit onderstaande reactie op de opmerking van Kamerlid Van Baalen hierboven;

'In het bijzonder aan het adres van de heer Van Baalen zeg ik dat wij gehouden zijn, de zin van de missie uit te leggen' (Minister Van Middelkoop, ChristenUnie: 18 december 2007)

Dit strookt echter niet wat er in de vorige paragraaf over het politieke debat zelf gesteld is. Het politieke debat waarin een eis van verantwoording behandeld wordt, wordt niet altijd als 'nuttig' ervaren en er is door politici in de debatten zelf gesteld dat dergelijke debatten juist een tegenovergesteld effect op het draagvlak voor de Nederlandse missie in Afghanistan kunnen hebben. Bovenstaande uitleggen van verantwoording in het parlementaire verantwoordingsdebat zijn uitleggen over hoe de verantwoording idealiter zou moeten functioneren.

In de geanalyseerde debatten is vooral terug te zien dat wanneer de term 'verantwoording' direct in de mond van actoren in het debat genomen wordt, er vooral gevraagd wordt of de bewindspersoon verantwoordelijk is, zich ergens voor dient te verantwoorden en dat er uitgelegd wordt dat verantwoording in de praktijk het geven van uitleg is over beslissingen en uitspraken van een bewindspersoon;

'Het enige wat politiek gezien telt, is dat de Minister verantwoordelijk is voor zowel alles wat zijn ambtenaren doen en nalaten als voor zijn eigen woorden.'

Met het afleggen van die verantwoording ben ik nu bezig...' (Minister Van Middelkoop, ChristenUnie: 22 januari 2009).

Ook het beoordelen van de afgelegde verantwoording komt in de debatten terug, maar niet zoals in de literatuur is gesteld dat er uitspraken over verantwoording gedaan worden die de burger moeten shockeren. Oordelen worden over de kwaliteit van de afgelegde verantwoording geveld. Daarbij wordt wel gebruik gemaakt van de hierboven besproken vormen van uitspraken in het politieke debat, zoals in het onderstaande voorbeeld waarin gebruik wordt gemaakt een single stellige uitspraak en van een cijfer om aan te geven hoe erg de situatie is;

'De Minister is na twee uur debatteren nog steeds niet instaat om het eenduidig uit te leggen!' (Verdonk, TON; 22 januari 2009)

Hoewel er inderdaad in de debatten direct over het afleggen van verantwoording gesproken wordt, vormt het niet de 'hoofdmoot' waaruit de debatten bestaan. Uit de analyse van het spoeddebat op 22 januari 2009 blijkt dat het aantal uitspraken over verantwoording slechts 23 is - waarvan slechts vijf uitspraken als beïnvloedende uitspraken ten aanzien van de publieke opinie zijn - tegenover 57 beïnvloedende uitspraken die over andere onderwerpen (zoals partijpolitieke uitspraken) gaan. In het interpellatiedebat is dat slechts één beïnvloedende uitspraak over verantwoording ten overstaande van 21 beïnvloedende uitspraken met een ander onderwerp. In het verlengingsdebat zijn dit er vier tegenover 45. Er kan hier geconcludeerd worden dat de gepraktiseerde verantwoording in het debat onderschikt is aan het kunnen doen van uitspraken over de andere onderwerpen, zoals de partij- en personenpolitiek.

4.6. De erkenning van de burger

Uit de debatanalyses blijkt dat in de verantwoordingsdebatten over de missie in Uruzgan een groot aantal keer direct naar de Nederlandse burger wordt gerefereerd (TK 29: 29-176177, TK 37: 37-178021, TK 45: 45-205026, TK 81: 81-184563, TK 106: 106-191955). Uit de analyses komt naar voren dat de burger voornamelijk in de debatten wordt genoemd wanneer wordt gesproken over de kwaliteit van het politieke debat en over het belang van draagvlak voor de missie in de samenleving en wat de taak van de politiek bij het creëren van dit draagvlak is.

Zo wordt de kwaliteit van het politieke debat bekritiseerd door de burger als 'kijker' en publiek aan te halen en te bekritisieren wat de burger te zien krijgt, zoals bij de motie van Kamerlid Marijnissen tijdens het verlengingsdebat en de uitspraak van Kamerlid Eijsink op 22 januari 2009 (zie het voorbeeld bij de paragraaf 'De nut van het debat'). De burger is ook iemand waar de politiek in het politieke debat juist geen rekening mee houdt en qua kwaliteit van het politieke debat weinig te zien krijgt;

'Moet het debat nu hierover gaan? Zitten de mensen nu in het land te kijken en betalen zij ons om te vragen of er nu wel of niet een interview is gegeven door deze Minister?' (Voordewind, ChristenUnie: 22 januari 2009)

Naast de bovenstaande kritiek op de kwaliteit van het politieke debat wat de burger te zien krijgt wordt de burger ook genoemd wanneer het in het debat gaat om wat er in de samenleving leeft en het draagvlak van de burger ten aanzien van de missie. In de vorige paragraaf is al uitgelegd dat verantwoording in het politieke debat het doel kan hebben bij te dragen aan de versterking van het maatschappelijk draagvlak. Er wordt erkent dat de burger verantwoording verdient van de politiek ten aanzien van de beslissingen die genomen worden en wat de gang van zaken is bij de missie;

'In het bijzonder aan het adres van de heer Van Baalen zeg ik dat wij gehouden zijn, de zin van de missie uit te leggen' (Minister Van Middelkoop, ChristenUnie: 18 december 2007)

In de debatten wordt niet alleen gesteld dat de burger recht heeft op kwaliteit tijdens een debat en dat de burger verantwoording verdient, maar ook dat de burger verdient om naar geluisterd te worden en de erkenning dat de politiek weet wat men in de samenleving denkt.

'Het gaat erom dat je weet wat er leeft onder de burgers in Nederland!'
(Verdonk, TON: 22 januari 2009)

Bovenstaande opmerking is er op gericht de publieke opinie te beïnvloeden, omdat deze het belang van de burger erkent de mening van de burger serieus neemt, wat volgens de literatuur de burger zal aanspreken en vervolgens een mening over vormen. Wat ook gericht is op de vorming van de publieke opinie is het herhaaldelijk aangeven van wat de burger over het onderwerp van debat denkt, zodat de burger weet dat de politiek er zich van bewust is wat er in de Nederlandse samenleving aan de orde is, maar ook dat verandering van de opinie van de burger kennelijk ten aanzien van de missie in Uruzgan een illusie is;

'Nederlanders voelen niet voor deze missie, zoals uit elke opiniepeiling blijkt. Onze bevolking wil geen soldaten opofferen aan een onoprecht plan'
(Ouwehand, PvdD: 18 december 2007).

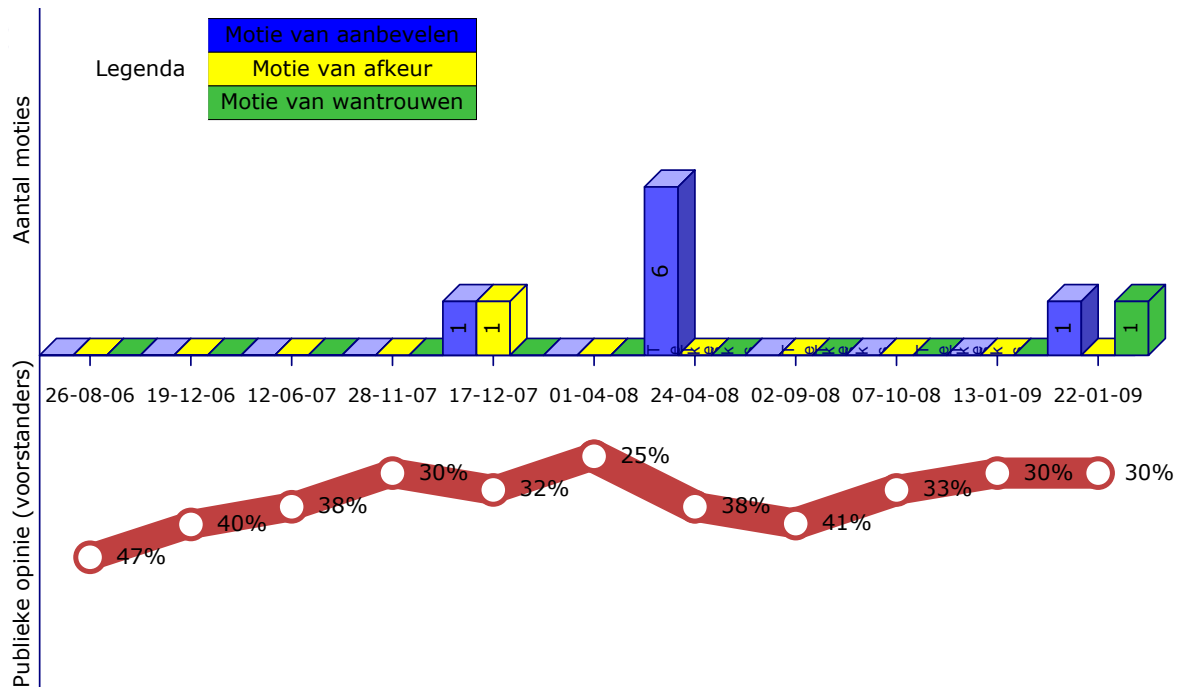
Alle uitspraken die het lage draagvlak in de samenleving voor de missie in Uruzgan benadrukken vormen tezamen een story of decline die in de praktijk van de opiniepeilingen telkens weer een werkelijkheid blijkt te zijn. Het telkens benadrukken van het lage draagvlak en stellen dat een verandering slechts een illusie is draagt zo niet bij aan de verbetering van de publieke opinie, maar aan de voortzetting van de huidige situatie.

4.7. De rol van de motie

Naast uitspraken bestaat het parlementaire verantwoordingsdebat ook uit handelingen, in de vormen van het indienen en stemmen over een motie. In het onderstaande schema is te zien dat moties die ingediend en waarover gestemd wordt door het parlement, vrij weinig voorkomen in de debatten over Uruzgan. De motie van aanbeveling komt het meest voor, de moties van afkeur en wantrouwen allebei slechts één keer.

Van de drie soorten moties, zijn de moties van afkeur en wantrouwen de twee die een mogelijke invloed op de publieke opinie hebben. Ze geven een ontevredenheid met een Minister aan, wat 'interessant' en 'spannend' nieuws is, en ik het geval van een motie van wantrouwen mogelijk schokkend nieuws als deze wordt aangenomen. In de geanalyseerde debatten zijn en de motie van afkeur (tegen de verlenging van de missie in Uruzgan: TK 37: 37-178021) en de motie van wantrouwen (TK 45: 45-205026) niet door de rest van de Kamer overgenomen.

Over de mogelijke invloed op de publieke opinie kan hier ten eerste gezegd worden dat er in de elf verantwoordingsdebatten te weinig moties ingediend zijn om te kunnen stellen dat er een zichtbare invloed is op de publieke opinie. Ten tweede kan hier worden gesteld dat op het moment dat er moties ingediend worden en deze niet aangenomen worden, de publieke opinie hierdoor niet beïnvloed wordt.

Figuur 10. Het aantal moties ingediend tijdens het verantwoordingsdebat en de publieke opinie (aantal voorstanders in procenten, bron: MPOU 2009)

De rol van de motie is in de verantwoordingsdebatten rondom Uruzgan veel minder van belang voor het beïnvloeden van de publieke opinie dan de verschillende vormen en inhoud van uitspraken in het verantwoordingsdebat.

4.8. De verwachtingen van de theorie in de praktijk

In het theoretisch kader zijn er een aantal verwachtingen voor de empirie ten aanzien van de invloed van politieke verantwoording op de publieke opinie geschetst. In dit gedeelte van de het hoofdstuk over de resultaten worden de verwachtingen vanuit het theoretisch kader naast de resultaten van de data-analyses gelegd.

In het theoretisch kader is aangenomen dat politici invloed uitoefenen via beïnvloedingshandelingen in het politieke verantwoordingsdebat. Hierbij zijn deze handelingen (bestaande uit handelingen en uitspraken gericht op het aanspreken van de burger. Politieke verantwoording is dan een informatiestroom die als fluctuatie op de normale gang van zaken in het politieke debat wordt gebruikt door politici om een bepaalde reactie bij de burger te ontlokken.

Volgens de theorie vindt politieke verantwoording plaats wanneer er een urgente eis van informatievoorziening en controle is over beladen onderwerpen. Uit de resultaten is gebleken dat een groot aantal redenen voor het voeren van verantwoordingsdebatten een urgente eis van informatievoorziening waren (de debatten over militaire incidenten in Uruzgan). Ook vonden er verantwoordingsdebatten plaats op de grond van momenten van politieke druk (het interpellatiedebat en het spoeddebat) en het aan de kaak stellen van een politiek conflict tussen oppositie en Kabinet (het verlengingsdebat). Uit de resultaten blijkt dat de burger op deze eisen en onderwerpen voor verantwoording reageert; na de debatten met een urgente eis voor informatievoorziening, het debat waarin een politiek conflict aan de orde komt en het spoeddebat stijgt de bekendheid

van de missie ruim boven het gemiddelde. Dit alles komt overeen met de in de literatuur geschetste verwachting.

Uit de resultaten komt naar voren dat zowel Kamerleden van de oppositie als Kamerleden van de regeringspartijen uitspraken en handelingen verrichten die gericht zijn op de beïnvloeding van de burger. Er kan daarom niet gesteld worden dat het imago van politici en bestuurders een directe invloed heeft op de publieke opinie, maar dat de publieke opinie meer beïnvloed wordt door de uitspraken en handelingen die de Kamerleden en bewindslieden verrichten.

Stone (1988: 248) stelt dat 'in politics, language matters'. Volgens de theorie zijn uitspraken gericht op de beeldvorming van burgers. In de theorie zijn verschillende vormen van uitspraken genoemd die allen terug te vinden zijn de parlementaire verantwoordingsdebatten. Zo blijkt uit de resultaten dat in het politieke debat 'verhalen', symbolen, vergelijkingen, het spelen met cijfers en single krachtige uitspraken gebruikt worden. Echter niet al deze vormen van uitspraken hebben evenveel invloed op de publieke opinie. *Het gebruik van verhalen, vergelijkingen en het gebruik van oneliners een veel grotere invloed hebben dan het gebruik van symbolen en 'spelen' met cijfers.* De laatste twee komen ook minder voor in de geanalyseerde debatten dan de eerste drie.

Inhoudelijk gaan de uitspraken over meerdere zaken dan alleen het onderwerp van verantwoording. De uitspraken die over het onderwerp van verantwoording gaan zijn voornamelijk negatief, waarbij voornamelijk de oppositie de nadruk op het negatieve legt. In de verwachtingen vanuit de theorie is aangenomen dat uitspraken ook over de andere actor in het debat of de andere politieke partij kunnen gaan, over de verantwoording die afgelegd wordt in het debat, over het politieke debat zelf en over de burger die het debat volgt. Uit de resultaten blijkt dat het overgrote deel van uitspraken in het politieke debat gaan over de andere actor en de andere politieke partij en het politieke debat. *Uitspraken over verantwoording komen wel voor, maar de gepraktiseerde verantwoording in het debat blijkt onderschikt aan het kunnen doen van uitspraken over de andere onderwerpen, zoals de partij- en personenpolitiek.*

Uitspraken over de andere actor of politieke partij drijven onder andere de spot met de ander, maken de ander zwart, verwijten de ander iets of vergelijken de ander met zichzelf of de eigen partij (waarbij de eigen partij er altijd beter vanaf komt). Ook kunnen actoren zichzelf in een zeer positief daglicht stellen voor het vergaren van steun. Het publiek reageert op deze uitspraken, omdat deze voldoen aan het 'theater' wat de burger verwacht. Een voorbeeld wat uit de resultaten naar voren springt is een opmerking van Kamerlid Pechtold (gedaan op 22 januari 2009) wat nu een zeer bekend filmpje op internet is. De vraag is of hierdoor het oorspronkelijke onderwerp van het verantwoordingsdebat niet ondergeschikt raakt aan dit soort opmerkingen en dat het debat niet meer om verantwoording draait maar om de mogelijkheden voor politici en partijen om zichzelf te profileren.

Andere uitspraken gaan over het nut van het debat. Dit nut wordt in een aantal debatten ernstig in twijfel getrokken. Na deze debatten is de publieke opinie lager dan gemiddeld. Het valt hier op dat het publiek met name op negatieve uitspraken reageert, wat overeenkomt met de stelling van Elchardus (2002) dat het publiek reageert op 'drama' en 'theater' en steeds meer populistisch wordende uitspraken in het politieke debat.

Uitspraken gaan ook direct over de burger, en het lage draagvlak voor de missie in Uruzgan. *In de debatten wordt enerzijds gesproken over de noodzaak voor de politiek om zich te blijven verantwoorden over de missie voor het versterken van het draagvlak, anderzijds lijkt de gepraktiseerde verantwoording en het politieke debat ondergeschikt aan partijpolitieke uitspraken en negatieve uitspraken over het onderwerp van verantwoording.* Daarbij komend zijn uitspraken over het huidige draagvlak over het

algemeen negatief van aard, en vormen in een debat tezamen een vorm van een story of decline die ervan uitgaat het ook niet meer goed komt met dat draagvlak van de Nederlandse bevolking. In de praktijk blijkt deze voorspelling een werkelijkheid, gezien het lage gemiddelde aan voorstanders van 35%. *Het telkens benadrukken van het lage draagvlak en stellen dat een verandering slechts een illusie is draagt zo niet bij aan de verbetering van de publieke opinie, maar aan de voortzetting van de huidige situatie.*

Volgens de verwachtingen vanuit de literatuur zijn handelingen in het parlementaire debat rondom politieke verantwoording net als uitspraken gericht op de beeldvorming van de burger. Handelingen kunnen net als uitspraken een bepaalde symboliek meekrijgen. Ze kunnen gericht zijn op het tonen van 'daadkracht' en macht van de desbetreffende politicus, op veranderingen in het besluitvormingsproces of op veranderingen in het parlement en kabinet zelf, zoals de motie van wantrouwen (Stone 1988: 354-357). Uit de resultaten blijkt echter dat handelingen in de vorm van het indienen en stemmen over moties vrij weinig in de geanalyseerde debatten voorkomen. Omdat er zo weinig moties in de debatten behandeld worden, kan niet gesteld worden dat de moties die wel terug komen in het politieke debat van directe invloed zijn op de opinievorming van de burger. Daarnaast zijn die moties die mogelijk van invloed zijn op de publieke opinie – de motie van afkeuren en motie van wantrouwen – in de verantwoordingsdebatten niet aangenomen, wat niet voldoet aan het idee van 'spanning' en 'theater' voor de burger. *Handelingen in de vorm van het indienen en stemmen over een motie vormen daarom in dit onderzoek geen echte invloed op de publieke opinie.*

Samenvattend kan hier geconcludeerd worden dat de publieke opinie over de missie in Uruzgan inderdaad door politieke verantwoordingsmanifestaties beïnvloed wordt, maar niet in de sterke mate die de literatuur en de verwachtingen vanuit de empirie hebben doen suggereren.

5. Conclusie

In de wetenschap en de politiek wordt politieke verantwoording – het proces van vraag en antwoord en een gedegen oordeelsvorming in het parlementaire debat – gezien als een middel dat de mening van de burger kan beïnvloeden. Enerzijds wordt politieke verantwoording het democratisch controlemiddel tussen het parlement en het kabinet genoemd, waarbij de beïnvloeding van de burger bestaat uit een informatievoorziening over het functioneren van de landelijke politiek, waarover de burger dan diens oordeel vormt. Anderzijds wordt politieke verantwoording ook beschouwd als een politiek middel en zijn handelingen en uitspraken rondom de verantwoording een manier voor een politicus om de burger een bepaald standpunt te doen innemen. De achterliggende vraagstelling is bij deze puzzel over de relatie tussen politieke verantwoording en de publieke opinie;

'Hoe beïnvloedt politieke verantwoording het oordeel van burgers?'

Een onderwerp waarbij de publieke opinie ontzettend laag is, maar maatschappelijk draagvlak ontzettend belangrijk, is de missie Taskforce Uruzgan. In de parlementaire debatten over dit onderwerp is regelmatig het statement gemaakt dat verantwoording noodzakelijk is voor de verbetering van de publieke opinie. Een normatieve discussie over 'meer verantwoording is beter' echter niet genoeg. Een onderzoek naar de werkingen van politieke verantwoording op de beeldvorming van de burger kan bijdragen aan nieuwe kennis over het fenomeen en de voor- en nadelen van het gebruik in het parlementaire debat. De kennislacune over politieke verantwoording is met dit onderzoek verder opgevuld. Voor een onderwerp zoals de Nederlandse missie in Afghanistan – een onderwerp waar vaak verantwoording over dient te worden afgelegd – kan het bijdragen aan de verbetering van de steun van de burger.

De publieke opinie – de optelsom van de mening van alle individuen in ons land - speelt een grote rol in de democratie als een legitimerende factor voor de politieke besluitvorming. De publieke opinie, vanuit het idee dat men tegenwoordig in een 'symbolische samenleving leeft', reageert op fluctuaties in de informatievoorziening vanuit de maatschappij en de politiek en baseert diens mening hierop. Politieke verantwoording is een dergelijke fluctuatie. Politieke verantwoording, in de 'symbolische samenleving, leunt op de toepassing van theater en symboliek de het publiek en diens wens voor een fluctuatie aanspreken. *Politieke verantwoording wordt dan een proces van handelingen in het openbare parlementaire debat die aansturen op de actieve opinievorming van het algemene publiek over het optreden van parlaments- en kabinetsleden.* Politici oefenen volgens deze definitie invloed uit via beïnvloedingshandelingen. Deze handelingen zijn gericht op het aanspreken van de burger en worden door politici gebruikt om een bepaalde reactie bij de burger te ontlokken. De handelingen bestaan uit feitelijke uitspraken en handelingen, de bouwstenen van het politieke verantwoordingsdebat.

De parlementaire verantwoordingsdebatten over de missie Taskforce Uruzgan worden door beïnvloedingshandelingen in de vorm van uitspraken gedomineerd. Daarbij is niet de hoeveelheid verantwoording die afgelegd wordt bepalend voor de publieke opinie, maar de feitelijke inhoud van de uitspraken in de verantwoordingsdebatten. Deze inhoud worden in het verantwoordingsdebat op verschillende manieren gepresenteerd, waarbij het gebruik van 'verhalen', vergelijkingen en zeer stellige single uitspraken het meest gebruikt worden en het meest succesvol zijn. De burger reageert op het

negatieve gebruik van deze vormen van uitspraken in het politieke debat, door een negatieve mening te vormen over de missie.

Het politieke verantwoordingsdebat wordt voornamelijk gedomineerd door andere onderwerpen dan het onderwerp waar oorspronkelijk verantwoording over werd geëist. Uitspraken over verantwoording komen wel voor, maar in de praktijk blijkt verantwoording onderschikt aan het kunnen doen van uitspraken over de andere onderwerpen, zoals de partij- en personenpolitiek. Op handelingen zoals het indienen van en stemmen over moties reageert het publiek echter niet, indien deze bij de stemming niet aangenomen worden. De parlementaire verantwoordingsdebatten over de missie Taskforce Uruzgan demonstreren dat de burger alleen reageert op het moment dat uitspraken en handelingen 'spannend' zijn, of schokkend of negatief van aard. De burger reageert daarbij komend dus ook niet op alles wat in het verantwoordingsdebat gebruikt wordt ter beïnvloeding van de publieke opinie. *De conclusie van dit onderzoek is dan ook dat de publieke opinie inderdaad beïnvloed kan worden door politieke verantwoording, maar de precieze mate is niet duidelijk.*

Wat wel duidelijk is, is de discrepantie tussen wat de landelijke politiek van politieke verantwoording verwacht en verlangt, en wat de politici en bewindslieden zelf in de praktijk van de verantwoordingsdebatten toepassen. Politici en bewindslieden benadrukken in de verantwoordingsdebatten het belang van verantwoording als middel waarmee zij naar het publiek kunnen blijven uitleggen wat het belang van een missie zoals de Nederlandse missie in Afghanistan is. Tegelijkertijd raken de beginselen van het verantwoordingsproces – het proces van vraag en antwoord en een gedegen oordeelsvorming – ondergesneeuwd door partijpolitieke uitspraken, negatieve uitspraken over het onderwerp van verantwoording en de continue nadruk op het lage draagvlak voor de missie in de Nederlandse samenleving. Deze discrepantie draagt niet bij aan de verbetering van de publieke opinie, maar eerder aan de instandhouding van een laag maatschappelijk draagvlak.

Voor de missie in Uruzgan betekent dit dat het parlementaire verantwoordingsdebat niet bijdraagt aan een verbetering van de publieke opinie. Eerder, diegenen in het parlement die zich negatief uitlaten in hun uitspraken weten de publieke opinie in een voor hen wenselijke richting te sturen. Voor de relatie tussen politieke verantwoording en de publieke opinie in zijn algemeen betekent dit dat de relatie lineair is, wat als gevolg heeft dat de politiek zelf bepaald welke kant de publieke opinie uit zal gaan middels hun gebruik van bepaalde uitspraken en handelingen in het verantwoordingsdebat.

Met dit explorerende en verklarende onderzoek is duidelijk geworden dat politieke verantwoording andere werkingen heeft dan het oorspronkelijke proces van vraag, antwoord en gedegen oordeelsvorming. Echter, dermate inspelen op de 'symbool democratie' zoals nu gebeurt brengt geen verandering in de relatie tussen de politiek en de burger en de steun voor overheidsbeleid. Aan de politiek is het dan om een andere draai te geven aan het verantwoordingsdebat, zoals zij dat zelf eigenlijk al weet;

'Onze aandacht zou moeten uitgaan naar het thuisfront. Een debat als dit levert geen bijdrage' (Eijsink, PvdA: 22 januari 2009).

6. Discussie

In dit afsluitende gedeelte van het onderzoek naar de invloed van politieke verantwoording op de publieke opinie worden de onderzoeksresultaten en het onderzoeksdesign wat voor dit onderzoek toegepast is geëvalueerd. In deze reflecties wordt stilgestaan bij de betekenis en kwaliteit van de resultaten en wordt er gereflecteerd op de keuzes die gemaakt zijn in het onderzoeksproces. Daarna worden er enkele aanbevelingen gedaan, richting de maatschappij en de politiek over de toepassing van politieke verantwoording in de praktijk en richting de wetenschap voor verdere onderzoeken naar het verschijnsel van politieke verantwoording.

6.1. Reflectie onderzoeksresultaten

De reflectie op de onderzoeksresultaten is tweeledig. Enerzijds is dit een reflectie op de betekenis van de resultaten en de maatschappelijke en wetenschappelijke discussie die hieruit voortvloeit. Anderzijds is dit een reflectie op de kwaliteit van de onderzoeksresultaten vanuit het onderzoeksperspectief.

De conclusie van dit onderzoek luidde dat het politieke verantwoordingsdebat en diens manifestaties in de vorm van handelingen en uitspraken de publieke opinie voor een deel kunnen beïnvloeden. Dit is afhankelijk van de manier hoe politici en bestuurders hun handelingen en uitspraken vorm geven. In de verantwoordingsdebatten rondom de voor dit onderzoek geselecteerde casus de missie Taskforce Uruzgan wordt dit gedaan door het gebruik maken van uitspraken en handelingen die de burger als 'spannend', 'schokkend', 'nieuw' en 'dramatisch' ziet en voldoen aan de hedendaagse dramademocratie. Een positieve beïnvloeding van de publieke opinie vindt er echter niet plaats.

De publieke opinie kent geen verbetering door de huidige vorm en inhoud van het verantwoordingsdebat. Als de doelstelling is zoals in een aantal debatten naar voren is gekomen om de zorgen van de burgers te behartigen, dan wordt er op de huidige manier van uitspraken en handelingen die meer op partijpolitiek en het politieke debat zelf gericht zijn dan verantwoording over het te bespreken onderwerp weinig aan de publieke opinie over de missie, laat staan het functioneren van de politiek veranderd. Voor de maatschappelijke discussie houdt dit in dat het proces van verantwoording een punt is waarop politici en burger elkaar steeds minder vinden en waar verandering in dient te komen. Voor de wetenschap betekent dit dat er gezocht moet gaan worden naar nieuwere, andere en betere invalshoeken.

Dit onderzoek is een explorerend verklarend onderzoek geweest vanwege de nieuwe invalshoek waarmee gekeken werd naar het verschijnsel politieke verantwoording. Er is hiervan uitgegaan dat er een directe relatie is met politieke verantwoording en de publieke opinievorming. Daardoor zijn er een aantal mogelijke variabelen die in verbinding staan met de politieke verantwoording niet in dit onderzoek opgenomen, terwijl er wel een mogelijke invloed van deze variabelen op de publieke opinie kan zijn. In de literatuur is de theorie van de dramademocratie naar voren gekomen, waarbij de media dicteert wat parlaments- en kabinetsleden zeggen, omdat zij anders niet interessant of spannend genoeg zouden zijn. Echter, in dit onderzoek is er vanuit gegaan dat de media een belangrijke rol speelt bij de beeldvorming van burgers, maar dat dit als context gezien kan worden, in plaats van extra onderzoeksfocus. Daarnaast zijn er ook andere invloeden op de publieke opinie niet meegenomen in het geval van de casus van de missie Taskforce Uruzgan, zoals de dood van zeventien Nederlandse soldaten in Afghanistan tijdens de duur van de missie.

Voor dit onderzoek zijn er een aantal debatten gekozen die als onderwerp specifiek een eis van politieke verantwoording over de missie in Uruzgan en direct

gerelateerde onderwerpen hadden. Van deze debatten zijn er slechts een paar (vier van de elf) die van een lengte en een grote hoeveelheid uitspraken en handelingen waren. Het coderingsschema wat voor de analyses is gebruikt is daardoor voornamelijk op deze debatten en de theorie gebaseerd. De vraag is hoe representatief dit is voor de rest van de debatten. Gezien de veelal gedeelde onderwerpen van de debatten en veel terugkerende handelingen en uitspraken die in deze debatten voorkwamen, kan gezegd worden dat de representativiteit gewaarborgd is gebleven.

Voor de publieke opiniepeiling is de peiling van het Ministerie van Defensie – de Monitor Publieke Opinie Uruzgan gebruikt. In het hoofdstuk over de methoden en technieken is gesteld dat deze opiniepeiling als de huidige meest gangbare en werkbare representatie van de opinie van de Nederlandse bevolking te worden gezien, niet als de meest generaliseerde representatie. Dit komt mede door de variabelen die zoals hierboven is aangegeven, niet meegenomen zijn in dit onderzoek (zoals het aantal gesneuvelde Nederlandse soldaten in Uruzgan). Deze notie is gedurende het hele onderzoek blijven gelden.

6.2. Reflectie onderzoeksdesign

Dit onderzoek heeft gebruik gemaakt van een kwalitatieve data-analyse naar feitelijke handelingen en uitspraken in het parlementaire verantwoordingsdebat en een kwantitatief onderzoek naar de publieke opinie ten aanzien van de missie Taskforce Uruzgan (de Monitor Publieke Opinie Uruzgan van het Minister van Defensie). Via het gebruik maken van een coderingsschema in de kwalitatieve data-analyse is het kernconcept politieke verantwoording uitgewerkt in een aantal codes en termen, waarop de uitspraken en handelingen in de debatten ingedeeld zijn. Vervolgens zijn deze gestructureerd aan de hand van hoe vaak de verschillende varianten van vormen van uitspraken en handelingen voorkwamen en aan de hand van de verschillende inhoud van deze uitspraken en handelingen. Langs deze hoeveelheden en inhoud is vervolgens de publieke opiniepeiling gelegd ter vergelijking van de resultaten uit de debatten en de hoogte van de publieke opinie en de mate waarin de publieke opinie stijgt of daalt.

Het uiteindelijke coderingsschema wat in dit onderzoek is gebruikt is deels via de verwachtingen uit de literatuur en deels vanuit het doen van de debatanalyses opgesteld. Dit laatste bleek noodzakelijk omdat er over de feitelijke handelingen en uitspraken bij politieke verantwoording vrij weinig geschreven is. Hierdoor is het design van de coding tree volledig nieuw en dit onderzoek een eerste test. De uiteindelijke coding tree is bij het uitvoeren van de debatanalyses goed bruikbaar gebleken, maar doordat er slechts (zoals in de vorige paragraaf al is aangegeven) een beperkt aantal debatten van een langere duur waren en veel in gesproken werd is de coding tree voornamelijk op deze debatten gebaseerd, en kan dus wat betreft andere mogelijkheden voor beïnvloedende uitspraken en handelingen nog niet compleet zijn.

Bij de kwantitatieve data is alleen gebruik gemaakt van de opiniepeilingen die na een van de geselecteerde debatten hebben plaatsgevonden. De eventuele invloed van politieke verantwoording is direct te zien in de publieke opiniepeilingen die na een dergelijk debat plaats gevonden hebben. De andere opiniepeilingen zijn voor feitelijk aangenomen. Van de opiniepeilingen die gebruikt zijn, zijn bij de vergelijkingen met de handelingen en uitspraken in de verantwoordingsdebatten zijn alleen de 'steun voor de missie' en het aantal voorstanders voor de missie gebruikt, omdat het gebruik van meerdere variabelen van de opiniepeiling tot onduidelijkheden qua percentages zou hebben geleid. Het nadeel hiervan is wel dat bij specifieke uitspraken die bijvoorbeeld gericht waren op de stelling of de missie een opbouw- of een vechtmis­sie was, de publieke opinievariabele hierover niet in het onderzoek terugkomt.

6.3. Aanbevelingen voor de maatschappij

Dit onderzoek is relevant voor de maatschappij en de politiek omdat het voor de maatschappij een beter inzicht verschaft in de werking van het politieke debat, en omdat het voor de politiek inzicht verschaft welke politieke verantwoordingsmanifestaties van invloed zijn op de opinievorming van de burger. Voor zowel de maatschappij als de politiek geldt dat zij uit dit onderzoek lering kunnen trekken over hoe om te gaan met politieke verantwoording in het parlementaire debat.

De politiek, zoals in de resultaten naar voren is gekomen, hecht een groot belang aan een groot draagvlak voor de missie in Uruzgan. Verantwoording zien zij daarbij al een manier om het maatschappelijk vertrouwen in de missie te verbeteren. Echter, het overgrote deel van de uitspraken en handelingen die in de verantwoordingsdebatten plaatsvinden zorgen voor juist het tegenovergestelde. Het verantwoordingsproces zoals dat nu plaatsvindt in de Tweede Kamer, zal daarom moeten veranderen. Nu richt het zich te veel op partijpolitiek en het politieke spel en raakt van het proces van vraag, antwoord en een gedegen oordeelsvorming hierdoor ondergesneeuwd. De landelijke politiek zal hierboven uit moeten stijgen om het maatschappelijk vertrouwen in de huidige missie in Afghanistan en het maatschappelijk vertrouwen in hun eigen bestuurlijk kunnen weer te doen laten toenemen. Met politieke verantwoording dient de politiek structureel aan de burger te laten zien waarom een deelname aan een militaire operatie zoals in Uruzgan van groot belang is en blijft, om op deze manier gehoor aan de zorgen van het publiek te geven. Een voortgang van de huidige manier van politieke verantwoording in het parlementaire debat zal de kloof tussen de burger en de politiek zeker niet doen verkleinen.

Voor het Nederlandse publiek beidt dit onderzoek een groter inzicht in de werkingen van het politieke debat, met name in het 'politieke spel' dat tijdens debatten gespeeld wordt tussen het Kabinet, het parlement en politieke partijen. Dit grotere inzicht is iets wat de Nederlandse burger als publiek van het parlementaire debat moet gebruiken om door de processen van handelingen en uitspraken in het debat 'heen te kijken', dus verder dan een uitspraak over dat de missie in Uruzgan slechts een 'vechtmissie' is. Achter deze uitspraken vindt namelijk nog steeds een debat plaats wat gaat over het proces van vraag, antwoord en een gedegen oordeelsvorming. Bij het publiek moet het besef komen dat de politiek steeds meer vervalt in het doen van dergelijke uitspraken en handelingen omdat dat is wat het publiek vanuit de symbolische samenleving aanspreekt.

6.4. Aanbevelingen voor de wetenschap

Voor de wetenschap betekenen de reflecties op het onderzoeksdesign dat er naar het verschijnsel 'politieke verantwoording' nog verdere onderzoeken nodig zijn. Deze onderzoeken dienen in te gaan op de verschillende context variabelen waarin politieke verantwoording plaatsvindt, alsmede op het functioneren van politieke verantwoording als middel ter beïnvloeding van de burger, belicht vanuit meerdere en verschillende invalshoeken.

Zo is er vervolgonderzoek nodig naar de redenen achter de toepassingen van bepaalde handelingen en uitspraken door parlementsleden en bewindslieden in het parlementaire verantwoordingsdebat. In dit onderzoek is er gesteld dat het publiek reageert op de feitelijke uitspraken en handelingen en niet op de redenen die achter deze uitspraken en handelingen verscholen kunnen liggen. Echter, kennis over de redenen achter het doen van een bepaalde uitspraak doet bijdragen aan het begrip over hoe politici en bestuurders het politieke debat tot stand laten komen, wat zij in het politieke debat belangrijk achten en daarom benadrukken in hun uitspraken en handelingen en hoe politici en bestuurders politieke verantwoording zien ten opzichte

van hun relatie met de burger. Op deze manier kunnen er weer verklaringen gezocht worden voor de kloof tussen burger en politiek.

In de reflectie van het onderzoeksdesign is gesteld dat de media mogelijk een meer bepalende rol heeft in de publieke opinievorming over verantwoording in het parlementaire debat en het onderwerp waar verantwoording over wordt afgelegd. Discussies over de relatie tussen de politiek en de media zijn voornamelijk gebaseerd op hoe de berichtgeving over de politiek plaatsvindt ('de media is vooral positief over de linkerkant van het politieke spectrum' of 'de media gaat alleen nog maar in op steeds verder gaand populisme'). Onderzoek naar de relatie tussen politiek en media en wat de media van het politieke debat weergeven dient daarom gericht te zijn op de beeldvorming van de media over de politiek.

Vanuit de militaire-maatschappelijke studies worden er al onderzoeken gedaan naar de relatie tussen militaire operaties en de maatschappij. Een extra onderzoeksfocus voor de vorming van de publieke opinie over militaire operaties is de manier hoe de media militaire operaties zoals de missie in Uruzgan portretteert. Dit kan bijdragen over een duidelijkere beeldvorming over de invloed van de media voor de Nederlandse samenleving en kan bijdragen aan mogelijke manieren voor de politiek om het draagvlak voor militaire missies te verbeteren.

Dit onderzoek heeft de feitelijke werkingen van uitspraken en handelingen in het parlementaire verantwoordingsdebat onderzocht en gekeken naar de mogelijke invloed op de publieke opinie ten aanzien van het onderwerp waar verantwoording over wordt afgelegd. Uit de conclusie is gebleken dat politieke verantwoording zoals deze in de parlementaire debatten over de missie in Uruzgan worden toegepast inderdaad een invloed op de publieke opinie hebben, maar niet hoe groot deze invloed is. Dit onderzoek was een explorerend onderzoek vanwege de vrij nieuwe invalshoek op de werking van een onderdeel van de publieke verantwoording. Daarom is er dan ook verder onderzoek naar de feitelijke werkingen van handelingen en uitspraken in het parlementaire verantwoordingsdebat nodig, om de grootte van de invloed van politieke verantwoording beter te kunnen definiëren. (Vervolg)onderzoek naar andere onderwerpen in het politieke bestel is hiervoor noodzakelijk.

7. Bronvermelding

7.1. Literatuur

- (a) Bakker, E. (2008), *Contraterrorismebeleid: mag het een onsje minder?*; in de Internationale Spectator; jaargang 62, nr. 2, februari 2008
- (red.) Bakker, W., Yesilkagit, K. (2005), *Publieke verantwoording – regimes van inzicht en rekenschap bij de uitvoering van publieke taken*; Amsterdam; Uitgeverij Boom
- Berg, van den, J.Th.J. (1999), *Verantwoorden of vertrekken – een essay over politieke verantwoordelijkheid*; Den Haag; VNG Uitgeverij
- Bovens, M.A.P. (2005), *Publieke verantwoording – een analysekader*; in Bakker, W., Yesilkagit, K. (2005), *Publieke verantwoording – regimes van inzicht en rekenschap bij de uitvoering van publieke taken*; Amsterdam; Uitgeverij Boom
- Bovens, M.A.P. (2006), *Analysing and assessing public accountability – a conceptual framework*; European Governance Papers (Eurogov): 16 januari 2006, nr. C-06-01, pag. 3-37
- Dixhoorn, A. van (2006), *De stem des volks – Publieke opinie, opinieonderzoek en democratie*; SCP-essay; Den Haag; Sociaal Cultureel Planbureau
- Elchardus, M. (2002), *De dramademocratie*; Tiel; Drukkerij Lannoo
- Hendriks, F. (2006), *Vitale democratie – theorie van democratie in actie*; Amsterdam; Amsterdam University Press
- (red.) Muller, E.R., Rosenthal, U., Wijk, R. de (2008), *Terrorisme: studies over terrorisme en terrorismebestrijding in Nederland*; Kluwer
- Hollis, M. (1994), *The philosophy of social science – an introduction*; Cambridge; Cambridge University Press
- Homan, C. (2006), *Maatschappij en krijgsmacht: Relatie vergt voortdurend onderhoud*; in ARMEX, 90^e jaargang, oktober 2006, nr. 5, pag. 4
- John, P. (1998), *Analysing public policy*; Continuum International Publishing Group; New York/London
- Stone, D. (1988), *Policy paradox – the art of political decision making*; W.W. Norton & Company; New York/London

7.2. Overige bronnen

- Dumpert.nl – onderdeel van de website GeenStijl (2009), *Verdonk vorstelijk gePOWNED*; verkregen op 13 mei 2009 via http://www.dumpert.nl/mediabase/376191/b9cc8123/verdonk_vorstelijk_gepwned.html
- Ikregeer.nl (2009), *Kamerstukken en Kamervragen eenvoudig doorzoekbaar*; gebruikt voor de dataverzameling van Kamerdebatten, 25 januari 2009, via <http://ikregeer.nl/zoek/uitgebreid/uruzgan>
- Ministerie van Buitenlandse Zaken (2009), *Afghanistan – De Nederlandse missie in Afghanistan*; verkregen op 27 januari 2009 via <http://www.minbuza.nl/nl/themas,humanitaire-hulp/afghanistan/index.html>
- Ministerie van Defensie (2009), *Monitor Publieke Opinie Afghanistan – rapporten december 2008-augustus 2006*; verkregen op 27 januari 2009 via http://www.defensie.nl/missies/afghanistan/actueel/monitor_publieke_opinie
- Ministerie van Defensie (2009), *Waarom Afghanistan?*; verkregen op 27 januari 2009 via http://www.defensie.nl/missies/afghanistan/waarom_naar_afghanistan/
- Müller, J. (2008), *Goed nieuws is schaars, en dat blijft zo*; in NRC Handelsblad, gepubliceerd op 2 januari 2008, verkregen op 28 januari 2009 via

http://www.nrc.nl/nieuwsthema/uruzgan/article1805788.ece/Goed_nieuws_is_schaars,_en_dat_blijft_zo

- NRC Handelsblad (2009), *Nieuwsthema's: Uruzgan*; internetpublicaties, verkregen op 27 januari 2009 via <http://www.nrc.nl/nieuwsthema/uruzgan>
- NRC Handelsblad (2008), *Worstelende Vogelaar te grote last voor de PvdA*; gepubliceerd op 13 november 2008; verkregen op 9 mei 2009 via http://www.nrc.nl/binnenland/article2060050.ece/Worstelende_minister_Vogelaar_was_te_grote_last_voor_de_PvdA
- Parlement & politiek (2009), *Biografie Drs. M.C.F. Verdonk*; verkregen op 13 mei 2009 via <http://www.parlement.com/9291000/biof/02995>
- Reformatorisch Dagblad (2009), *Boekestijntje – Parlementaria*; gepubliceerd op 23 maart 2009; verkregen op 14 mei via <http://www.refdag.nl/artikel/1399668/Boekestijntje.html>
- VVD (Volkspartij voor Vrijheid en Democratie), (2009), *Afghanistan – VVD steunt solide verlenging Uruzgan-missie*; verkregen op 27 januari 2009 via <http://www.vvd.nl/index.aspx?FilterId=974&ChapterId=1148&ContentId=7120>
- Universiteit Leiden (2008), *Beperkt publiek draagvlak voor Uruzgan zorgelijk: oratie prof.dr Jan van der Meulen*; gepubliceerd op 7 oktober 2008, verkregen op 26-01-2009 via <http://www.nieuws.leidenuniv.nl/beperkt-publiek-draagvlak-voor-uruzgan-zorgelijk.jsp>

8. Bijlagen

8.1. Coderingsschema

Coderingsschema bij de operationalisering van het kernconcept 'politieke verantwoording'

Algemene zoektermen:

- A. Uruzgan
- B. Verantwoording
- C. Parlementaire debat

- D. Vorm van het debat
  - D.1. Vragenuur
  - D.2. Beleidsdebat
  - D.3. Interpellatiedebat
  - D.4. Spoeddebat

- E. Reden voor verantwoording
  - E.1. Zeer ernstige gebeurtenis/ontwikkelingen in Uruzgan
  - E.2. Zeer ernstige gebeurtenis/ontwikkelingen in Nederland m.b.t. Uruzgan
  - E.3. Belangrijke beslissingen rondom de missie in Uruzgan
  - E.4. (Stellige) uitspraken in de (inter)nationale politiek over de missie
  - E.5. Onrust in de Nederlandse maatschappij over de missie
  - E.6. Uitspraken/handelingen van de Minister over de missie
  - E.7. Financiën van de missie

- F. Actoren in het parlementaire debat
  - F.1. De Minister-president
  - F.2. Een Minister
  - F.3. Een fractievoorzitter van een regeringspartij
  - F.4. Een fractievoorzitter van een oppositiepartij
  - F.5. Een Kamerlid van een regeringspartij
  - F.6. Een Kamerlid van een oppositiepartij

- G. Het debat bestaat uit:
  - G.1. Handelingen:
    - G.1.a. Motie van afkeuren
      - E.1.a.a. Aannemen van de motie
      - E.2.a.b. Afwijzen van de motie
    - G.1.b. Motie van aanbeveling
      - E.1.b.a. Aannemen van de motie
    - G.1.c. Motie van wantrouwen
      - G.1.c.a. Aannemen van de motie
      - G.1.c.b. Afwijzen van de motie
  - H.2. Uitspraken:
    - H.2.a. Zeer stellige/heftige/krachtige oneliner
    - H.2.b. Het gebruik van symbolen in een redevoering
    - H.2.c. Het gebruik van een 'verhaal' in een redevoering
    - H.2.d. Het gebruik van 'cijfers' in een redevoering
    - H.2.e. Het uitspreken van sterke intenties/wensen/eisen
    - H.2.f. Het maken van een onterechte vergelijking

I. Uitspraken gaan over:

I.1. Uruzgan

- I.1.a. Uruzgan is een 'vechtmissie'
- I.1.b. Uruzgan kan alleen nog maar slechter
- I.1.c. Zonder Nederlandse hulp is Uruzgan verloren
- I.1.d. Uruzgan is te duur
- I.1.e. Onze jongens verdienen steun
- I.1.f. Wij kunnen winnen
- I.1.g. Er is een 'weegmoment'
- I.1.h. Wij doen daar slecht werk
- I.1.i. Uruzgan is wel/geen Irak

I.2. Op de andere partij (persoon of politieke partij gericht) gericht:

- I.2.a. Andere partij/persoon 'zwartmaken'
- I.2.b. Andere partij/persoon belachelijk maken/de spot mee drijven
- I.2.c. Andere partij/persoon iets 'verwijten'
- I.2.d. Benadrukken van verschillen
- I.2.e. Partijen/personen vergelijken (negatief voor de 'andere' partij/persoon)
- I.2.f. Mijn partij/ik heb de oplossing/heb gelijk
- I.2.g. Mijn partij/ik is de enige die...
- I.2.h. Mijn partij is van mening dat (zeer krachtig/stellig vervolg)

I.3. Het politieke debat 'kleineren'

- I.3.a. Het politieke debat is niet nuttig
- I.3.b. Het politieke debat is niet democratisch
- I.3.c. Het politieke debat is een spel
- I.3.d. Het politieke debat is niet democratisch
- I.3.e. Het politieke debat is het laatste redmiddel
- I.3.f. Het politieke debat is noodzakelijk in de democratie
- I.3.g. Het politieke spel is een toneelstuk

I.4. Verantwoording

- I.4.a. Een controlemiddel
- I.4.b. Iets wat niet werkt
- I.4.c. Een politiek spel
- I.4.d. Een toneelstuk voor de burger
- I.4.e. Een middel om steun te betuigen/draagvlak te tonen
- I.4.f. Een middel om de burger te laten zien dat de politiek haar taken naar behoren uitvoert
- I.4.g. 'Ik leg nu verantwoording af'
- I.4.h. Verantwoording is slechte/geen verantwoording

I.5. Maatschappij georiënteerd

- I.5.a. Burger snapt er niks van
- I.5.b. Naar de burger wordt niet geluisterd
- I.5.c. De burger is niet betrokken
- I.5.d. Er moet meer naar de burger geluisterd worden
- I.5.e. De burger verdient verantwoording.
- I.5.f. 'Wij proberen de burger te laten zien dat we ons wel met hun zorgen bezig houden'
- I.5.g. De burger ziet er geen heil in
- I.5.h. Overig

J. Overig